

Brukerundersøkelse ved Kjerag sommer/høst 2017.

Innspill til besøksstrategi for Setesdal Vesthei, Ryfylke- og Frafjordheiane (SVR)

Sofie K. Selvaag

NINAs publikasjoner

NINA Rapport

Dette er NINAs ordinære rapportering til oppdragsgiver etter gjennomført forsknings-, overvåkings- eller utredningsarbeid. I tillegg vil serien favne mye av instituttets øvrige rapportering, for eksempel fra seminarer og konferanser, resultater av eget forsknings- og utredningsarbeid og litteraturstudier. NINA Rapport kan også utgis på annet språk når det er hensiktsmessig..

NINA Temahefte

Som navnet angir behandler temaheftene spesielle emner. Heftene utarbeides etter behov og serien favner svært vidt; fra systematiske bestemmelsesnøkler til informasjon om viktige problemstillinger i samfunnet. NINA Temahefte gis vanligvis en populærvitenskapelig form med mer vekt på illustrasjoner enn NINA Rapport.

NINA Fakta

Faktaarkene har som mål å gjøre NINAs forskningsresultater raskt og enkelt tilgjengelig for et større publikum. Faktaarkene gir en kort framstilling av noen av våre viktigste forskningstema.

Annen publisering

I tillegg til rapporteringen i NINAs egne serier publiserer instituttets ansatte en stor del av sine vitenskapelige resultater i internasjonale journaler, populærfaglige bøker og tidsskrifter.

Brukerundersøkelse ved Kjerag sommer/høst 2017.

Innspill til besøksstrategi for Setesdal Vesthei, Ryfylke- og Frafjordheiane (SVR)

Sofie K. Selvaag

Selvaag, S. 2017. Brukerundersøkelse ved Kjerag sommer/høst 2017. Innspill til besøksstrategi for Setesdal Vesthei, Ryfylke- og Frafjordheiane (SVR). - NINA Rapport 1411. 44 s.

Lillehammer, Oktober, 2017

ISSN: 1504-3312

ISBN: 978-82-426-3139-8

RETTIGHETSHAVER

© Norsk institutt for naturforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

TILGJENGELIGHET

Åpen

PUBLISERINGSTYPE

Digitalt dokument (pdf)

REDAKSJON

Sofie Selvaag og Odd Inge Vistad

KVALITETSSIKRET AV

Odd Inge Vistad

ANSVARLIG SIGNATUR

Forskningssjef Jon Museth (sign.)

OPPDRAKSGIVER(E)/BIDRAGSYTER(E)

Verneområdestyret for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Frafjordheiane

OPPDRAKSGIVERS REFERANSE

Besøksstrategi SVR

KONTAKTPERSON(ER) HOS OPPDRAGSGIVER/BIDRAGSYTER

Alf Odden, Jørn Haug og Guro Sødergren

FORSIDEBILDE

Selvregistreringskasse ved Øygardstølen, Foto: Peter Hermansen

NØKKEWORD

- Norge, Rogaland, Vest-Agder og Aust-Agder fylker
- Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Frafjordheiane landskapsvernområder
- Besøksstrategi
- Friluftsliv
- Kjerag i Ryfylke
- Kjeragbolten
- Brukerundersøkelse
- Spørreundersøkelse

KEY WORDS

- Norway, Rogaland, Vest-Agder and Aust-Agder counties
- Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane and Frafjordheiane Landscape Protection Areas
- Visitor strategy
- Outdoor recreation
- Kjerag in Ryfylke
- Kjeragbolten
- Visitor survey
- Questionnaire

KONTAKTOPPLYSNINGER

NINA hovedkontor
Postboks 5685 Torgarden
7485 Trondheim
Tlf: 73 80 14 00

NINA Oslo
Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf: 73 80 14 00

NINA Tromsø
Postboks 6606 Langnes
9296 Tromsø
Tlf: 77 75 04 00

NINA Lillehammer
Vormstuguvegen 40
2624 Lillehammer
Tlf: 73 80 14 00

NINA Bergen
Thormøhlensgate 55
5006 Bergen
Tlf: 73 80 14 00

www.nina.no

Sammendrag

Selvaag, S. 2017. Brukerundersøkelse ved Kjerag sommer/høst 2017. Innspill til besøksstrategi for Setesdal Vesthei, Ryfylke- og Frafjordheiane (SVR). – NINA Rapport 1411. 44 s.

Som ett ledd i arbeidet med en utvikling av besøksstrategi for Setesdal Vesthei, Ryfylke- og Frafjordheiane (SVR) ble det på sensommeren og høsten 2017 gjennomført en brukerundersøkelse ved Kjerag. Undersøkelsen bestod av selvregistrering på stedet der de besøkende i området ble oppfordret til å fylle ut et spørreskjema da de var ferdig med turen. Spørreskjemaene var plassert i to kasser ved parkeringsplassen Øygardstølen og i servicebygget samme sted. Det praktiske arbeidet knyttet til selvregistreringsundersøkelsen ble gjennomført av NINA i samarbeid med lokal forvaltning/SNO. Det ble samlet inn svar fra 347 brukere i undersøkelsen. Undersøkelsen fokuserer spesielt på informasjons- og tilretteleggingstiltak for Kjeragområdet (Øygardstølen-Kjeragplataet).

Generell karakteristikk av brukerne ved Kjerag som alder og kjønnsfordeling samsvarer godt med funn fra tidligere studier av de besøkende. Det er en høyere andel yngre brukere enn hva man har funnet i andre nasjonalparker i Norge. Andelen utenlandske besøkende er også høy, og det er få norske, spesielt lokale brukere. Mange av de besøkende er uerfarne friluftslivsutøvere, noe som stiller spesielle krav til tilrettelegging og informasjon. En relativt høy andel synes at turen til Kjerag er vanskelig, men de besøkende ser ut til ønske en utfordrende tur og er generelt fornøyd med stien og tilretteleggingen. På stien fra Øygardstølen er det i dag noe fysisk tilrettelegging med steinlegging over enkelte våte partier, nylig laget steintrapp og kjettinger til å holde seg til i de bratte partiene. Det finnes også en nødbu som er plassert når man har kommet halvveis på ruta. Tiltakene som finnes på/langs stien i dag er alle i tråd med tiltakene brukerne stilte seg mest positive til. Tilretteleggingen i området stemmer således godt med hva de besøkende ønsker. Når det kommer til større grad av tilrettelegging av parkeringsplass er brukerne mer negative, noe som også kan henge sammen med at mange er misfornøyd med prisen på parkeringsbilletten.

De besøkende innhentet i hovedsak informasjon fra internett, bekjente eller reisehåndbøker og syns det var relativt lett å finne ønsket informasjon. Internett og bekjente vil kunne være utfordrende kanaler fordi forvaltningen naturlig nok kun rår over den informasjonen de selv formidler. Utvikling av en mer offisiell hjemmeside som henvender seg direkte til brukerne ved Kjerag er en ønsket informasjonskanal fra de besøkende. En stor andel av brukerne får informasjon om turen fra venner/familie/bekjente, og slik sett virker det som om en fornøyd gjest er den viktigste kilden til å få nye besøkende til Kjerag. De besøkende ser ut til være fornøyd med turen, men mange opplever forstyrrende/negative hendelser. Spesielt forsøpling av området er negativt for brukerne, men også ulike aspekter av trengsel. Til slutt i rapporten ses det på utfordringer ved økende besøkstall og føringer/ambisjoner for Kjerag i forvaltningsplanen for SVR.

Sofie K. Selvaag, Norsk institutt for naturforskning (NINA), Vormstuguvegen 40, 2624 Lillehammer, sofie.selvaag@nina.no

Abstract

Selvaag, S.2017. User survey at Kjerag summer/autumn 2017. Input to a visitor strategy in Setesdal Vesthei, Ryfylke- og Frafjordheiane (SVR). – NINA Report 1411. 44 s (in Norwegian with English abstract).

As a part of the ongoing work with establishing a visitor strategy in Setesdal Vesthei, Ryfylke- and Frafjordheiane (SVR), a visitor survey in Kjerag was conducted during late summer and autumn 2017. The survey included an on-site self-registration survey where visitors were encouraged to fill in a questionnaire when they had finished the hike. The questionnaires were placed in two boxes close to the parking lot at Øygardstølen and in the service building at the same place. The practical work concerning the survey was done by NINA in cooperation with local management/SNO. We received responses from 347 respondents in the survey. The survey focuses specifically on information and management measures for the Kjerag area (Øygardstølen-Kjerag plateau).

The general characteristics of the users at Kjerag as age and gender distribution are equal with findings from previous studies of the Kjerag's visitors. We found a higher proportion of younger visitors than what has been found in other National Parks in Norway. The proportion of foreign visitors is also high, and there are few Norwegian, especially local people, that carried out the hike. Many of the visitors are inexperienced with outdoor recreation activities and this requires special need for facilitation and information. A relatively high proportion found the hike to Kjerag demanding, but the visitors seem to seek a challenging hike and are generally pleased with the path and the degree of facilitation. On the trail from Øygardstølen, there is limited physical facilitation today, with stone slabs over wet areas, a recently made stone staircase and chains to hold on to in steep areas. There is also a hut for shelter that is located halfway. The existing measures along the trail fit with the physical measures the users uphold the most. The physical facilitation in the area today is well adapted to what the visitors want. When it comes to a more facilitated parking lot, the visitors are more negative, that also can be linked to the fact that many are dissatisfied with the price of the present parking ticket.

The visitors mainly obtained information about the hike through internet, family/friends or travel guide books and think it is relatively easy to find information. Internet and family/friends can be challenging channels because the management only can control the information they provide. Developing an official website that more directly addresses the visitors going to Kjerag is a desired information channel. Since a large segment of visitors gets information about the hike from family/friends, it seems that a satisfied visitor is the most important source to get new visitors to Kjerag. The visitors seem to be satisfied with the hike, but many experience disturbing/negative events. Especially garbage in the area seems to be negative for the visitors, but also different aspects of crowding. Finally, the report looks at challenges associated with increased visitor number together with some of the important and relevant issues for Kjerag in the management plan for SVR.

Sofie K. Selvaag, Norwegian Institute for Nature Research (NINA), Vormstuguvegen 40, 2624 Lillehammer, sofie.selvaag@nina.no

Innhold

Sammendrag	3
Abstract	4
Innhold	5
Forord	6
1 Innledning.....	7
2 Metodikk	10
2.1 Spørreskjemaer i selvregistreringskasser	10
2.2 Analyse og fremstilling av data.....	12
2.3 Automatiske ferdselstellerne.....	13
3 Data fra ferdselstellerne	15
4 Generelle trekk ved de besøkende	17
5 Friluftslivserfaringer og syn på vanskelighetsgrad på turen	19
6 Syn på tilretteleggingstiltak	21
7 Informasjon	23
7.1 Innhenting av informasjon	23
7.2 Foretrukket informasjon.....	26
8 Opplevelse av dagens tilstand ved Kjerag	29
8.1 Tilretteleggingen for friluftsliv.....	29
8.2 Forstyrrende opplevelser.....	31
9 Oppsummering	32
9.1 Bruk og brukere	32
9.2 Tilrettelegging på turen og informasjonsinnhenting	33
9.3 Videre utvikling	35
10 Referanser.....	37
11 Vedlegg.....	38
Vedlegg 1 Ferdselstellerne på dagsnivå	38
Vedlegg 2 Spørreskjema	39
Vedlegg 3 Forslag til forbedringer på stien eller tilretteleggingen på turen	41
Vedlegg 4 Forstyrrende og negative opplevelser på turen	43
ISSN:1504-3312	46

Forord

Med bakgrunn i den nye merkevare- og besøksstrategien for norske nasjonalparker og store verneområder, bestilte verneområdestyret for Setesdal Vesthei, Ryfylke- og Frafjordheiane (SVR) en undersøkelse for å innhente informasjon om bruk og brukerne ved Kjerag. Undersøkelsen ble gjennomført sensommeren og høsten 2017 og bestod av en on-site selvregistreringsundersøkelse blant de besøkende ved Kjerag.

NINA planla selve gjennomføringen av selvregistreringsundersøkelsen med utarbeidelse av spørreskjema og utplassering av selvregistreringskasser. Spørreskjemaet ble lagd med bakgrunn i verneområdestyrets ønsker, og forvalterne tilpasset skjemaet til lokale forhold og kom med innspill og forslag til spørsmål. SVR verneområdeforvaltningen og SNO hadde ansvaret for oppfølging av kassene mens de sto ute. NINA var ansvarlig for å legge inn data fra selvregistreringskortene, analysere dataene og selve rapporteringen. Denne rapporten oppsummerer funnene fra undersøkelsene som ble gjort. Vi takker verneområdeforvalterne Jørn Trygve Haug, Alf Odden og Guro Sødergren for innspill til rapporten, og vi takker for oppdraget og samarbeidet.

Lillehammer, Oktober 2017
Odd Inge Vistad,
Prosjektleder

1 Innledning

Verneområdestyret for Setesdal Vesthei, Ryfylke- og Frafjordheiane (SVR) har vedtatt å utarbeide en besøksstrategi for SVR. Kjerag er en lokalitet innenfor verneområdene som skiller seg ut ved å være en attraksjon og innfallsport med svært høye besøkstall. Det er et opplagt behov for å ha et aktivt forhold til bruken ved Kjerag, og kunnskapsinnhenting om brukerne er avgjørende for å utvikle god besøksforvaltning i verneområdet. Formålet med rapporten er å beskrive karaktertrekk ved de besøkende til Kjerag og deres synspunkt på aktuelle tilretteleggingstiltak. Informasjonen skal videre kunne benyttes av verneområdeforvaltningen for å kunne vurdere tiltak i forbindelse med utviklingen av en besøksstrategi for området.

Kjerag er et fjellplatå på sydsiden av Lysefjorden i Forsand kommune i Rogaland. Kjerag ligger innenfor Frafjordheiane landskapsvernområde (FL) som ble opprettet i 2003 og er 418 km². Formålet med vernet av Frafjordheiane er å ta vare på:

- Et representativt, særpreget og vakkert landskap, med bratte fjord- og dalsider via lavheier opp til glattskurt høyfjell.
- Vann og vassdrag, viktige leveområder for et særpreget plante- og dyreliv, geologiske landskapsformer, samt beite- og stølslandskap med automatisk fredete og nyere tids kulturminner.
- En særpreget alm-/lindeskog med stor variasjon, storfrytledominert bjørkeskog, frisk fattigeng, nordvendte berg og urer, og elver og flomelvefar med oseaniske mosesamfunn i Røssdalen.

Videre er det lagt vekt på at «allmenheten skal ha mulighet til naturopplevelser gjennom utøving av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging». (SVR 2015). For Kjerag sin del er det særlig ivaretagelsen av et representativt, særpreget og vakkert landskap, viktige leveområder for et særpreget plante- og dyreliv og geologiske landskapsformer og mulighet til enkelt friluftsliv som er viktig. Kjeragplatået består i hovedsak av bart fjell, og både plante- og fuglelivet i området er sterkt avgrenset (SVR 2015). Frafjordheiane inngår i et nasjonalt villreinområde, men det har ikke vært villrein (*Rangifer tarandus tarandus*) i denne delen de siste årene. Av biologiske verdier ved Kjerag trekkes det i forvaltningsplanen frem at det hekker tårnfalk (*Falco tinnunculus*) i fjellsiden ned mot Lysefjorden (SVR 2015). Kjeragplatået har omfattende trafikk av dagsturister og i 2014 brukte så mange som 40 000 den merkede stien mellom Øygardstølen og Kjerag (SVR 2015). Denne turen er på ca. 9 kilometer tur/retur og tar totalt rundt 6 timer. Kjeragbolten er den mest populære attraksjonen på denne turen. Bolten er ca. 5 m³ stor og ligger kilt i en kløft i fjellet rundt 1000 meter over havet (Figur 1). Antall besøkende på Kjeragplatået har hatt en årlig økning på rundt 20 % og besøkstallet vil trolig også øke i årene framover (SVR 2015). Med bakgrunn i dette ble det gjennomført omfattende tilretteleggingstiltak på stien i 2014 og 2015. Det er laget steintrapper og montert kjettinger festet i stolper for å holde seg fast i særlig bratte partier. Det har også blitt bygget en nødbu underveis på turen til Kjeragbolten. Bua har en vedfyrstovn og to sengeplasser og er ment brukt av redningsmannskaper og ved nødstilfeller, og ikke til vanlig overnatting. Arbeidet med steinsetting av stien samt bygging av steintrapper på enkelte bratte partier ble videreført i 2017 (se Figur 1).

Figur 1: Venstre bilde viser bilde av Kjeragbolten som ligger kilt i en kløft i fjellet rundt 1000 moh. og er en stor turistattraksjon. Fotograf: Frank Haugom. Høyre bilde viser steintrappen som ble laget i 2017 på den t-merka stien rett over Øygardstølen. Foto: Peter Hermansen

Øygardstølen er hovedutgangspunktet for tur til Kjeragplatået (Figur 2). Det er en restaurant i tilknytning til parkeringsplassen og et servicebygg med toaletter og turistinformasjon. I tillegg finnes det informasjonsplakater om turen og området på parkeringsplassen. Fotturer er den absolutt største aktiviteten ved Kjeragplatået, men det er også noe fjellklatring, basehopping og andre ekstremsportsaktiviteter (SVR 2015). Blant annet arrangeres basehopp-arrangementet «HelieBoogie» hvert år i slutten av juni, hvor det brukes helikopter i området i fire dager (SVR 2015). Det er noe bruk av droner i området som også er søknadspliktig. Annen motorferdsel er svært begrenset, men det pekes i forvaltningsplanen av området på et behov for helikoptertransport av filmutstyr til reportasjer (SVR 2015). Med bakgrunn i utbedringene av stien ble det i 2016 åpnet for å bruke sykkel på turløypa mellom Øygardstølen og Kjerag (SVR 2015).

Figur 2: Bilde øverst er av parkeringsplassen på Øygardstølen fra den T-merka stien til Kjeragbolten. Fysiske tilretteleggingstiltak på stien sees med steintrapp og kjetting til å holde seg fast i. Bilde nederst er av servicebygningen med turistinformasjon og toaletter på parkeringsplassen. Til venstre står det tavler med informasjon om blant annet turen til Kjerag og Suleskardvegen. Den nylagte steintrappa skimtes også og markerer starten av turen til Kjeragbolten. Foto: Peter Hermansen.

Den største bruken, og hvor det også er forventet en størst økning, er fotturer fra Øygardstølen til Kjerag (Gundersen & Vistad 2016). Denne studien fokuserer dermed på dette brukersegmentet og deres ønsker for tilrettelegging. Forvaltningsplanen til SVR tar for seg aspekter ved denne bruken av Kjerag-området (SVR 2015). Annen eksisterende kunnskap om bruk og brukerne ved Kjerag finnes i en rapport om reiselivsutvikling og tilrettelegging i Lysefjorden (Apon 2014), en rapport om besøksstrategi for SVR (Gundersen & Vistad 2016) med Kjerag som en av fire analyserte lokaliteter, og en nylig laget risikovurdering av Kjerag (Johansen & Thompson 2017). Dette kunnskapsgrunnlaget vil bli referert til og funn fra denne studien vil sammenlignes med tidligere data der det er hensiktsmessig.

2 Metodikk

Brukerundersøkelsen ved Kjerag var en spørreundersøkelse som bestod av et svarskjema som ble fylt ut av brukere mens de var i området (selvregistrering). NINA har hatt hovedansvaret for utarbeidelse av spørreskjemaet og utplassering av kasser med selvregistreringskort med hjelp fra verneområdeforvalterne/SNO. Verneområdeforvalterne/SNO har videre hatt tilsyn med utstyr mens det var utplassert og hentet inn utstyret ved valgt avslutningstid (uke 42). NINA har hatt ansvar for den vitenskapelige delen med analyse av data. Det var også utplassert en teller på stien mellom Øygardstølen og Kjeragplatået. Mye av ferdselen virker å være kanalisert til denne stien, men en teller vil ikke kunne gi en fullgod oversikt på den romlig bruken i området som helhet. Telleren vil si noe om bruksintensiteten på målepunktet og eventuelt kunne vise utvikling over tid for dette punktet. Data fra ferdselstelleren innlemmes i rapporten etter ønske fra verneområdeforvalter.

2.1 Spørreskjemaer i selvregistreringskasser

NINA har tidligere gjennomført undersøkelser i en rekke norske verneområder, de første fra tidlig på 1990-tallet se f.eks. (Andersen et al. 2010; Andersen & Gundersen 2016; Gundersen et al. 2013; Vistad et al. 2014; Vistad et al. 2017; Wold & Selvaag 2017a; Wold & Selvaag 2017b) og metodikken er således velutprøvd. Selvregistreringskasser med spørreskjema er en forholdsvis ressurseffektiv metode der en får samlet inn data for større områder over en lengre periode. Forutsetningen for metoden er at ferdselen i hovedsak følger et fast geografisk mønster, i form av stier eller turveier.

Svarkassene ble plassert ved Øygardstølen som er hovedinnfallsporten til Kjeragplatået. Avstanden fra startsted/parkeringsplass varierte noe, men begge kassene var plassert med en avstand fra 20 til 150 meter fra parkeringsplassen. Kassene var plassert vendt mot stien slik at de lett fanget oppmerksomheten til personer som gikk på stien. Plakater på kassene oppfordret de som gikk forbi til å svare på spørreskjemaet etter at turen var ferdig. Det var viktig at brukerne svarte på skjemaet etter at de hadde gått turen til Kjerag for at alle spørsmålene skulle være relevante. En svakhet med metoden er at noen likevel kan ha fylt ut skjemaet før de hadde gått turen, og dermed ikke hadde kunnskapen som trengtes for å svare på skjemaet. Metoden har også noen andre svakheter. Den største er forutsetningen om at ferdselen er forutsigbar og følger linjer (stier/veier), og brukere som går utenfor sti/vei fanges derfor ikke opp. En annen svakhet er bortfallsprosenten (dvs. andelen som passerer kassen uten å svare på undersøkelsen) som kan være relativt stor (se f.eks. (Fredman et al. 2009)). Våre erfaringer i tilsvarende områder viser at bortfallsprosenten er svært varierende fra kasse til kasse, uten at man har entydige svar på hvorfor det er slik. Men ulike plasseringer/plasseringsmåter påvirker brukernes mulighet for å oppdage kassa, eller lyst/vilje til å stoppe opp og fylle ut skjema. En tilleggsfaktor er at lokalbefolkningen i mindre grad enn besøkende fyller ut spørreskjemaene (Vistad 1995; Wilberg 2012). Kassene var festet på stolper slik at de ble hengende i syns-/brysthøyde og plassert godt synlig og tett på sti/vei. En plakat utenpå kassene oppfordret passerende til å stoppe og fylle ut et selvregistreringskort. Kassene åpnes ved å «vippe» ned frontluken slik at denne blir en skriveplate (se Figur 3). Innen i kassene var det informasjon om undersøkelsen og selvregistreringskort på språkene norsk, engelsk og tysk, i tillegg til penner/blyanter/blyantspisser. Det ble også laget et tilsvarende svaropplegg inn på servicebygget på Øygardstølen.

Figur 3: Bilde av svarkasse med spørreskjema, informasjonsplakat om undersøkelsen og kalender. Foto: Sofie Selvaag

Verneområdeforvalter informerte og innhentet samtykke fra grunneier før utplassering av utstyret i felt. Svarkassene ble ettersett jevnlig av parkeringsvakter/turistvert på Øygardstølen og av SNO. Ettersynet inkluderte tømning og etterfylling av selvregistreringskort, i tillegg til å etterse at plakater, informasjon og materiell var på plass. Alle svarkassene fungerte godt i den tiden de sto ute. Totalt ble det samlet inn svar fra 347 mennesker i løpet av perioden på to måneder sensommeren/høsten 2017 (19.august til 17.oktober). Tilreisende nordmenn og turister fra andre nasjoner som ferierer i juni og juli vil dermed ikke være representert i undersøkelsen. Dette kan være en klar svakhet ved dette nye kunnskapsgrunnlaget om bruken og brukerne, særlig dersom disse gruppene har andre ønsker og behov enn det som kommer fram i denne rapporten. For å gi mulighet for å få med flere nordmenn og lokale brukere stod kassene ute til og med høstferien i 2017. Det er flest besøkende til Kjerag i juli-august og betydningen av trengsel og forsøpling kan også være undervurdert.

2.2 Analyse og fremstilling av data

Der flere har fylt inn kort sammen har vi duplisert svarene på kortet respektive antall ganger tilsvarende antall respondenter. I de fleste tilfellene er det to som har fylt inn sammen. Alle respondenter under 15 år er utelatt fra analysene, det samme er respondenter som ikke hadde fylt inn framsiden av selvregistreringskortet, eller der veldig få spørsmål var fylt ut. Totalt er 317 respondenter/brukere inkludert i analysene. Data fra skjemaene ble lagt inn i Excel og følger standard prosedyre som benyttes i NINA for innlegging av spørreskjema. Dataene ble deretter importert til analyseprogrammet SPSS (se f.eks. Field (2009)). Figurene er laget i Excel.

Det ble ikke gjennomført bortfallstudier for undersøkelsen på Kjerag. Det vil si at det ikke ble kartlagt hvor stor andel som valgte å passere selvregistreringskasser uten å fylle inn selvregistreringskort. Med mindre en gjennomfører gode bortfallsstudier vil en ikke kunne vite eksakt om selvregistreringskortene representerer de besøkende i området på en fullgod måte. En bortfallsstudie undersøker de samme variablene som er på selvregistreringskortene, blant de som ikke velger å svare i selvregistreringskassene. Bortfallsstudier i andre områder har blant annet vist at lokalbefolkningen i mindre grad velger å fylle inn selvregistreringskort (Vorkinn & Andersen 2010; Wilberg 2012). Dette er heller ikke et ukjent fenomen for oss som jobber med brukerundersøkelser i felt. Vi vet at lokale brukere i mindre grad opplever at selvregistreringskort og spørreskjemaer om området angår dem (se for øvrig Fredman (2009) eller Wilberg (2012) for mer informasjon om bortfallsstudier).

Selvregistreringskortet besto av 14 spørsmål, flere med underspørsmål (se vedlegg 2). Tematikk og spørsmål på selvregistreringskortet ble laget på bakgrunn av formålet med undersøkelsen; å beskrive karaktertrekk ved de besøkende til Kjerag og deres syn på flere aktuelle/mulige tilretteleggingstiltak. Spørreskjemaet inneholdt spørsmål om hvem brukerne var, den aktuelle bruken/turen, innstilling til ulike fysiske tiltak og tilfredshet med turen og tilretteleggingen. I tillegg til stedsspesifikke spørsmål, ble respondentene bedt om å svare på spørsmål om egen turerfaring, for å få et bedre inntrykk av om dette slår ut på hvem som ønsker ulike tilretteleggingstiltak og på trivsel/mistrivsel på turen.

Gjennom selvregistreringsundersøkelsen ble det samlet inn svar fra 347 respondenter. Antallet innsamlede kort gir ikke et direkte tall på antall besøkende. Dette har sammenheng med hvordan selvregistreringsundersøkelsen blir gjennomført og hvor godt man får dekket opp alle innfallsportene til studieområdet med kasser, hvor mange som passerer kassene uten å fylle inn kort, eller som går inn/ut av området i terrenget eller langs andre stier enn den selvregistreringskassene var utplassert. En god selvregistreringsundersøkelse vil likevel gi et visst bilde av bruken i området, relativt sett, sammenlignet med andre områder.

Det er som sagt gjennomført mange brukerundersøkelser i verneområder, men disse undersøkelsene har for det meste et større omfang både når det gjelder størrelsen på studieområdet og antall innfallsporter/svarkasser. Varangerhalvøya nasjonalpark, som er det området vi kjenner til der færrest har fylt inn selvregistreringskort, ble det samlet inn svar fra 222 respondenter fordelt på 3 svarkasser – i hovedsak fordi dette er et område med svært få stier og spredd bruk (Vistad et al. 2014). I Fulufjellet nasjonalpark sommeren 2016 ble det samlet inn 358 skjemaer fra 8 kasser ((Wold & Selvaag 2017a)). Mer lignende undersøkelser, som den ved Kjerag, er utført ved typiske turistattraksjoner. I 2016 ble det gjennomført en brukerundersøkelse ved Jutulhogget. Der ble det brukt to kasser som til sammen samlet inn 535 skjemaer, men kassene stod ute

hele sommersesongen. NINA gjennomførte sommeren 2017 en brukerundersøkelse på Trolltunga, som også er en stor turistattraksjon. Her ble det samlet inn svar fra 210 brukere fordelt på 3 kasser fra midten av juli til slutten av september. Trolltunga har flere besøkende enn Kjerag, men hadde lavere antall innsamlede svar.

2.3 Automatiske ferdselsteller

Det var som nevnt utplassert en automatisk ferdselsteller ved den t-merka stien mellom Øygardstølen og Kjeragbolten. Telleren var plassert ved brua over bekken i Stordalen (Figur 4). Tellerne var montert i en trestokk i høyde 70-80 cm, slik at sau eller hund skulle kunne passere uten å bli telt, ellers er det lite/ingen kyr i området og heller ikke villrein i dag.

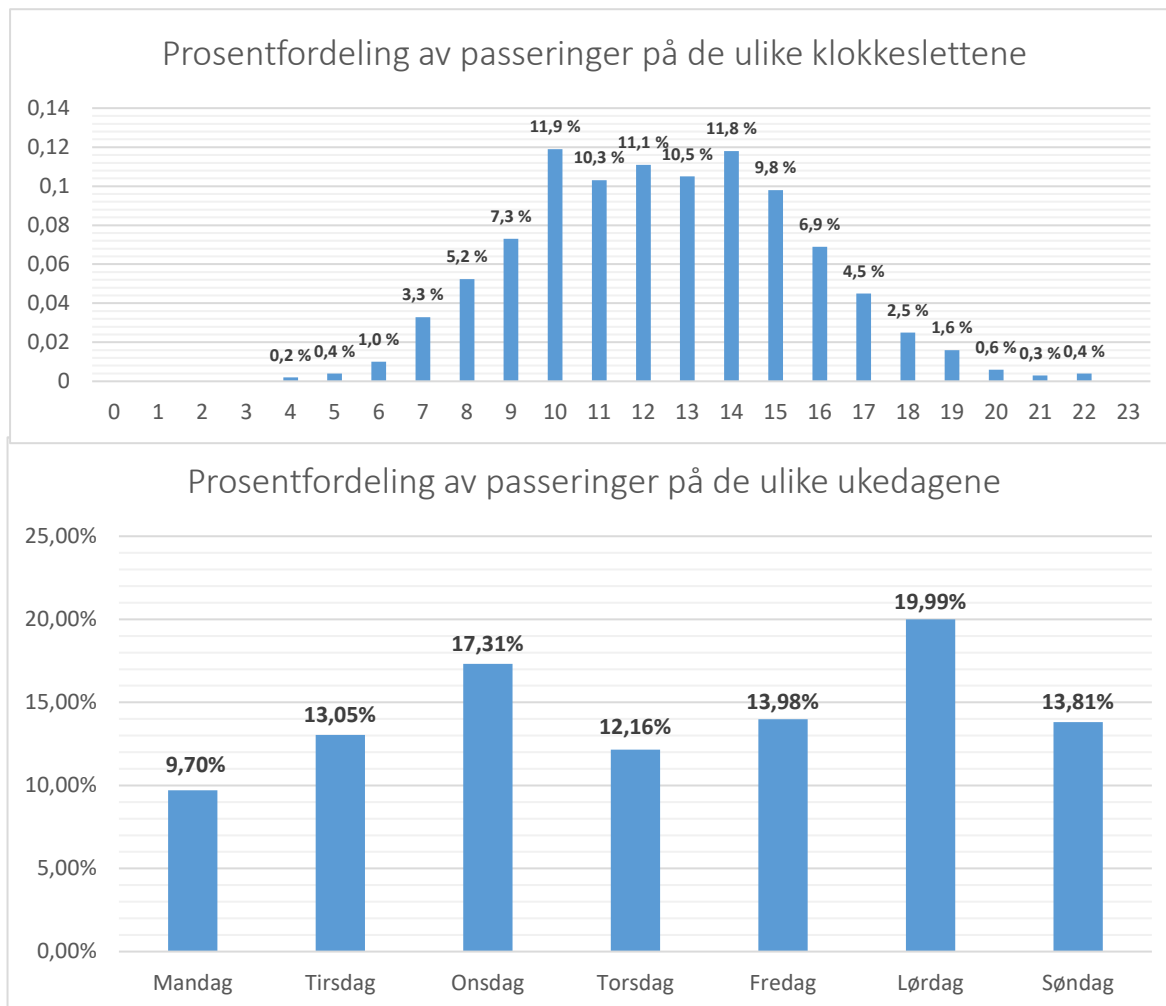

Figur 4: Bilde av telleren som stod ute fra 14.juni-16.oktober i 2017 i på den t-merka stien i Stordalen ved Kjerag. Foto: Peter Hermansen.

Telleren som ble benyttet er av type EcoCounter og har en sensor som reagerer på infrarød stråling (varme) i et smalt søkefelt og registrerer dermed varmen når et menneske/dyr passerer telleren (se <http://www.eco-compteur.com/en/products/pyro-range/pyro-sensor> for mere informasjon). Alt praktisk knyttet til lokalisering, utplassering og montering av teller i felt og ettersyn har SNO/verneområdeforvaltningen selv hatt ansvaret for. For å sikre gode telle-data er plassering av telleren svært viktig (for beskrivelse av utfordringer knyttet til praktisk plassering av tellere i felt se f.eks. (Wold et al. 2014)). NINA har fått presentert tallene som er ønsket inn i rapporten, men har også fått tilgang til databasen der dataene er lagret. Vi har gjort en grov kvalitetssjekk av dataene i basen – det vil si sett på faktorer som når på døgnet tellingene er registrert, fordelingen på ukedager, gjennom sesongen og dag-for-dag, og sett om dataene virker sannsynlige så langt vi har mulighet til å vurdere dette. For noen dager med svært høyt antall passeringer (21-24.juli) og noen dager med få/ingen passeringer i høysesongen (29.juli-7.august) har vi gått inn og endret registreringene. Disse 11 datoene er ned-/oppjustert ved å bruke gjennomsnittet av dagene rundt; ellers er alle tellinger slik de ble lastet inn. Vi har ikke funnet noe åpenbare grunner til at disse datoene har svært høye/lave tall. Det kan for eksempel ha vært noen optiske forstyrrelser som førte til dette eller at noen har vært borte i, «boikottet» med mange «juksepasse-ringer», eller kommet i veien for telleren. Vi har ikke funnet noen åpenbare grunner til at dataene slik de blir presentert under skulle være for høye eller lave. Vi påpeker imidlertid at under-rapportering kan forekomme dersom telleren er plassert langs sti/vei der flere kan gå i bredden og dersom telleren er visuelt synlig for passerende.

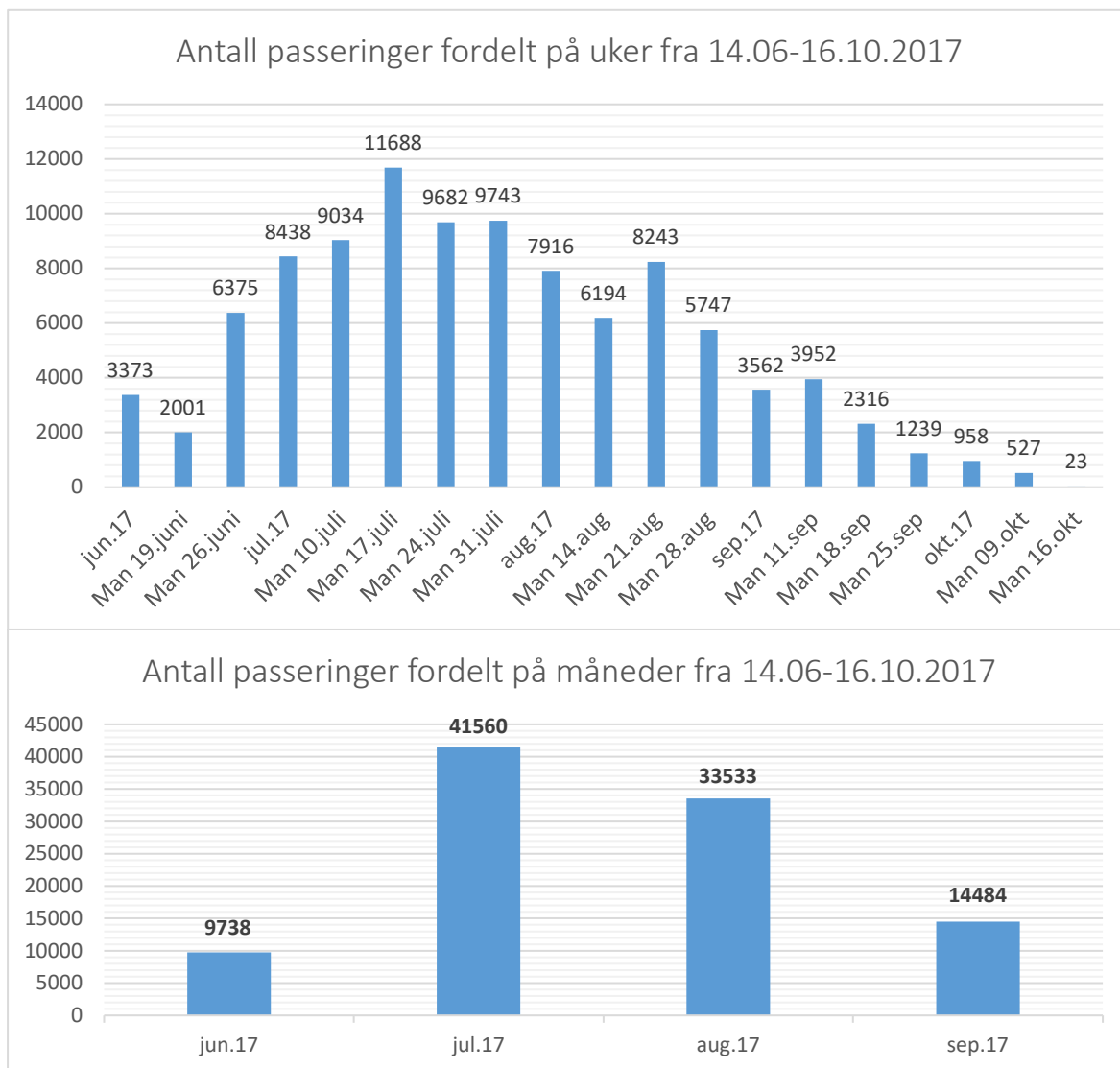
3 Data fra ferdselstellerne

Data fra ferdselstellers gir ikke et tall på antall besøkende, men sier noe om bruksintensiteten på stien der telleren var plassert. Folk som går i terrenget blir ikke fanget opp og tellerne registrerer passeringer begge veier. Dersom en person går på stien inn området, men i terrenget eller på en annen sti ut blir vedkommende registrert en gang av telleren, mens en som går langs den samme stien både på vei inn og ut blir telt to ganger. Telle-dataene gir oss altså en indikasjon på ferdselsintensiteten langs stien. Dataene som presenteres er totaltall (både ut og inn passeringer). Det er sannsynlig at et overveiende flertall går samme ruten både inn og ut, siden de fleste skal tilbake til bilen sin. For å se på antall personer som bruker stien kan tallene halveres for å gi et riktigere bilde. Ved telleren ved Kjerag ble det i perioden 14.juni til 16.oktober registrert 101011 passeringer (dette betyr i gjennomsnitt 808 passeringer hver dag i hele perioden). Figur 5 viser når på døgnet tellingene ble registrert og fordeling på ukedag. De aller fleste passerte telleren mellom klokken 10.00 og 15.00, men en god del begynner allerede å gå fra før kl 07.00. Det ser ut som om de aller fleste er tilbake rundt kl 20.00 og at ingen passerte om natten. Det er registret flest passeringer på lørdager, men samlet er det ganske jevn trafikk for alle ukedagene. Om man ser på hver dag ses det likevel at det er en jevnere fordeling i juli og august og mer helgetrafikk på høsten (se vedlegg 1).

Figur 5: Figur øverst viser når på døgnet tellingene er registrert og nederste figur viser fordelingen på ukedager for ferdselstelleren på den t-merka stien mellom Øygardstølen og Kjeragbolten i perioden 14.juni-16.oktober 2017.

Figur 6 viser antall passeringer på uke- og månedsnivå og at det er flest passeringer i juli og august stemmer med tidligere målinger (beregninger fra antall parkeringsbilletter). I midten av juni er der allerede en del som passerer telleren. Dette indikerer at tur-sesongen ved Kjerag begynner tidligere og at en del bruk på våren ikke er dekket opp med telleren. Bruken på Kjerag er i stor grad på sommeren, men sesongen virker å være noe lenger enn i tidsrommet telleren var montert. På høsten flater tellingene likevel ut og det er få passeringer i oktober. I perioden selvregistreringskassene stod ute (19.august-16.oktober) ble det registret 27875 passeringer. Se vedlegg 1 for antall passeringer på dagsnivå gjennom hele perioden telleren stod ute.

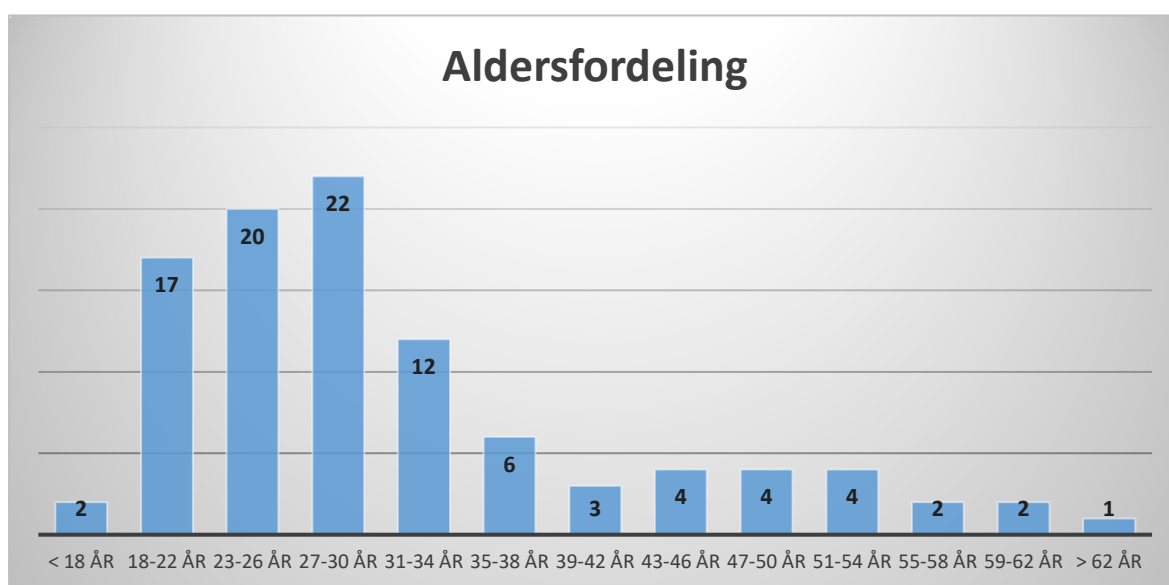

Figur 6: Figur øverst viser antall passeringer fordelt på uker og figuren nederst viser antall passeringer fordelt på måned for ferdeselstelleren ved Kjerag i perioden 16.juni-16.oktober 2017. Merk at juni og oktober kun målte halve måneden og dermed vil ha enda færre passeringer på grunn av det.

Tellerdataene kan med fordel relateres til parkeringsdata, slik at man kan vurdere dataene opp mot hverandre. Da får man også en annen metode-test på hvor pålitelig telleren er. I prinsippet er det viktig å skille mellom registreringer fra telleren og den faktiske ferdselen, før man er rimelig sikker på at telleren fungerte bra.

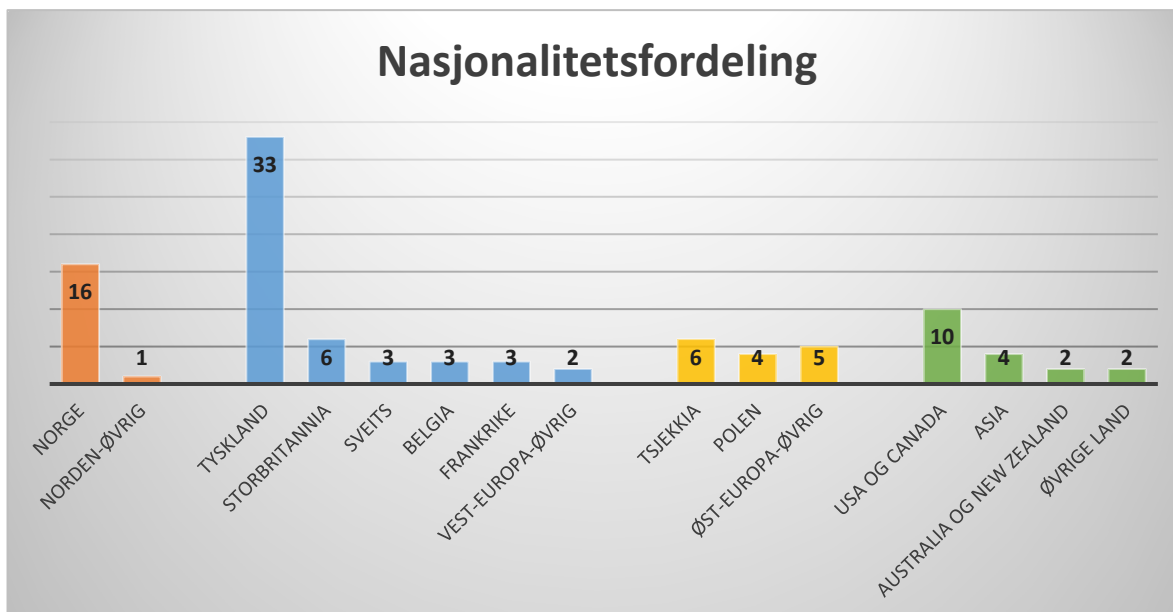
4 Generelle trekk ved de besøkende

Det er noen flere menn enn kvinner blant de besøkende (57 % menn, n=317). Dette stemmer godt overens med Apon (2014) sin undersøkelse fra 2014. Alderen spente fra 15 til 100 år, men med en overvekt av unge besøkende. Gjennomsnittsalderen var på 32 år og i Apon sin undersøkelse lå gjennomsnittsalderen på 31 år (Apon 2014). **Figur 7** viser aldersfordelingen for de besøkende inndelt i 13 grupper. Det var kun 3 personer som var over 62 år i undersøkelsen og de fleste var mellom 18 til 34 år. Det var 71 % av de besøkende som lå innenfor dette aldersintervallet og i Apon sin undersøkelse var det 73 % som var mellom 18-34 år (Apon 2014). Nordmenn har en høyere gjennomsnittsalder enn utenlandske besøkende. Aldersgjennomsnittet for nordmenn var 42 år, mens for utenlandske var dette tallet 30 år.

Figur 7: Aldersfordeling blant de besøkende oppgitt i prosent (n=313).

Nasjonaliteten til de besøkende vises i **Figur 8**. Så mange som 84 % av de besøkende var utenlandske (n=317). Av disse utgjorde tyskere den største andelen med 40 % av de utenlandske besøkende (n=265). Få andre enn Tyskland og Norge har en vesentlig andel av besøkende, men det tradisjonelle vesteuropeiske markedet (uten Tyskland) utgjør fortsatt et stort brukersegment (17 %, n=317) og består av flest fra Sveits, Nederland og Storbritannia. Tsjekkia og Polen er land med høyest andel besøkende fra Øst-Europa (totalt 10 %). Reiseavstanden tatt i betraktning kommer relativt mange besøkende fra USA/Canada (10 %) og en lavere andel fra Asia og Australia/New Zealand. Det var ingen besøkende fra Afrika. Selv om hele 33 % kommer fra Tyskland ble det registrert besøkende med 39 ulike nasjonaliteter. **Figur 8** viser også at Kjerag tiltrekker turister fra hele verden. I Apon sin undersøkelse fra 2014 svarte alle som ble spurt på undersøkelsen og det ble registrert like mange nasjonaliteter som i denne studien (Apon 2014). Dette tyder på at det i hvert fall ikke er færre nasjonaliteter som er representert blant de besøkende i dag. Den høye andelen utenlandske, som i tillegg kommer fra mange ulike land, stiller spesielle krav til tilrettelegging og informasjon.

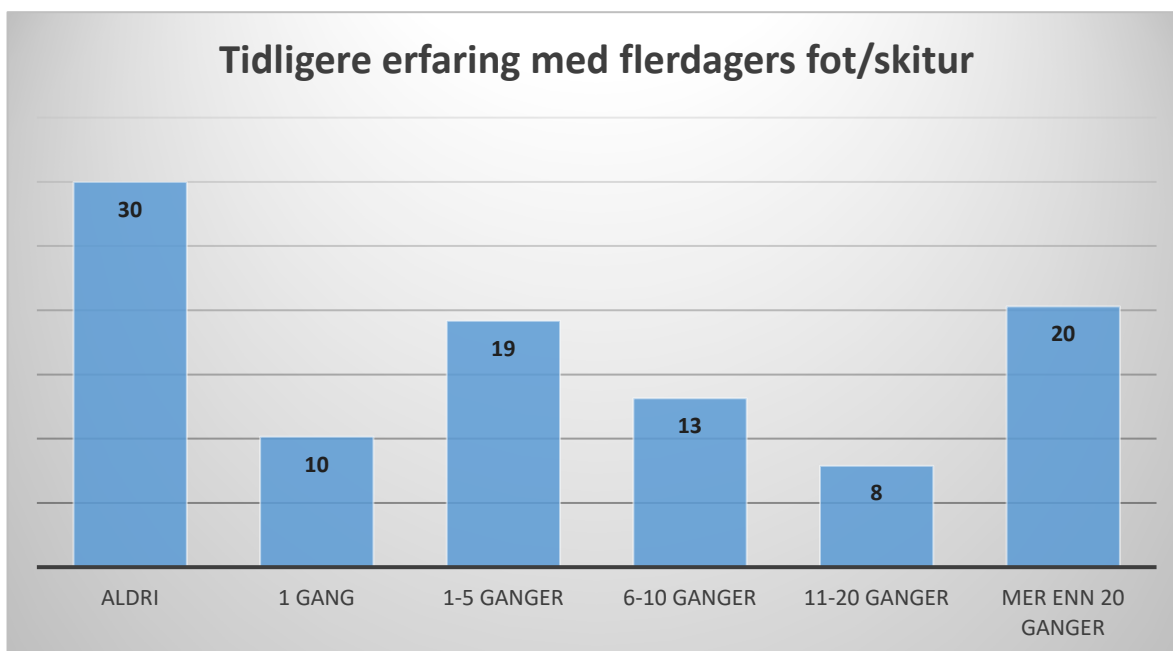

Figur 8: Nasjonalitetsfordelingen blant de besøkende (n=317). Norden har oransje farge (17 %), Vest-Europa har blå farge (50%), Øst-Europa har gul farge (15 %) og andre land har grønn farge (18 %). Landene med flest besøkende i hver kategori er fremstilt for seg selv og øvrige land er slått sammen. Sporadiske besøkende fra andre land enn kategoriene er slått sammen til øvrige land.

Det er en lav andel nordmenn blant de besøkende (16 %), men sammenlignet med tidligere undersøkelser er det flere nordmenn som besøker Kjerag nå enn i 2014 (5 %) (Apon 2014). Denne undersøkelsen forgikk over en lengre tidsperiode enn Apons undersøkelse, og inkluderte også høstferien i 2017, noe som kan ha bidratt til at flere av de norske brukerne ble fanget opp. De fleste norske svarte på undersøkelsen i september (71 %). Det var en høyere andel av utenlandske som svarte på undersøkelsen i august enn i september, selv om kassene kun stod ute 10 dager i august, men hele september. Dette kan tyde på at norske brukere unngår Kjerag når det er mange utenlandske turister og heller velger å gå turen i ferier og helger utenom høysesongen. Dette forsterkes av at mange av nordmennene er lokale eller bosatt i regionen. 22 % er lokale – det vil si at de bor i kommunene som har areal innenfor Frafjordheiane landskapsvernområde (Forsand, Gjesdal og Sirdal) eller i Stavanger eller Strand kommune. Tar man med resten av brukerne som er bosatt i Rogaland og Hordaland fylker er dette nesten halvparten av de norske besøkende (46 %, n=46). De lokale og regionale brukerne kan enklere gå turen utenom sommerferien, i blant annet helger, ved å ha kortere reisevei til Kjerag. Det kan også tenkes at en del nordmenn velger andre mindre kjente turalternativer for å komme til Kjerag. Alternative turruter til Øygardstølen er å gå de 4444 trappetrinnene fra Flørli ved Lysefjorden, videre forbi Flørlivatnet og så mot Kjerag. Eller så kan man gå rutenettet til Stavanger Turistforening i Frafjordheiane via turisthytta Langavatn. Det er også mulig å gå rundt hele Lysefjorden (Gundersen & Vistad 2016).

5 Friluftslivserfaringer og syn på vanskelighetsgrad på turen

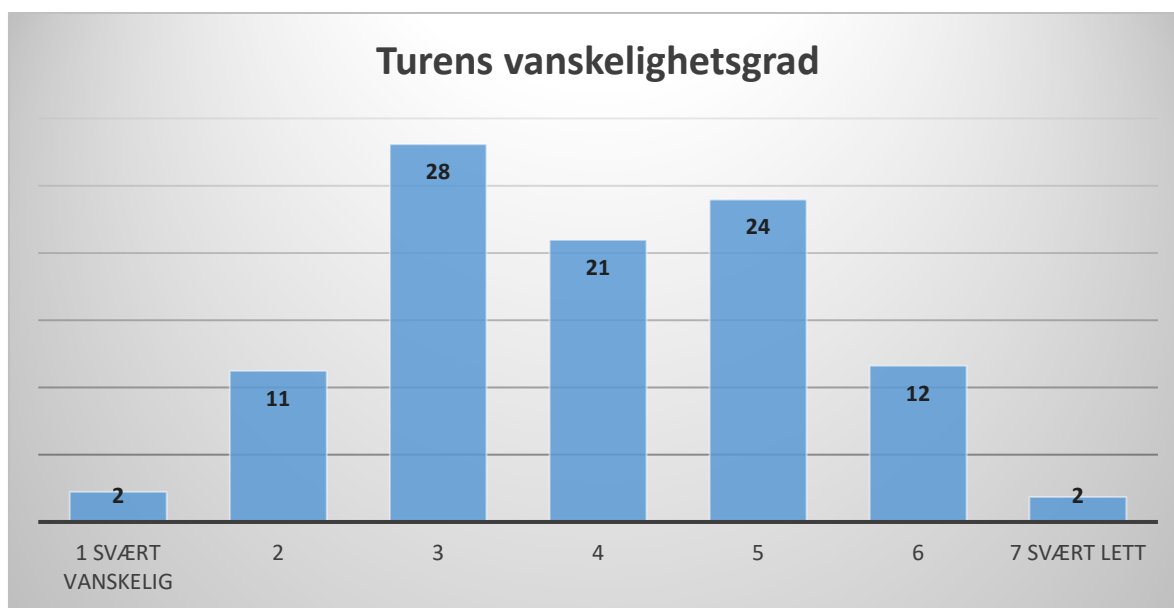
Figur 9 viser hvilken erfaring de besøkende har med langtur-friluftsliv. Andelen som aldri har vært på langtur var relativt stor (30 %). Samtidig var det 20 % som hadde stor erfaring med flerdagerstur og som hadde vært på en slik tur mer enn 20 ganger. Det var en nesten like stor andel som hadde vært på flerdagerstur mellom 1 til 5 ganger. At nesten 1 av 3 ikke har erfaring med flerdagers fot- eller skitur indikerer at mange av de besøkende har liten erfaring med lange/krevende turer. Dette stiller igjen ekstra krav til informasjon og tilrettelegging, for at dette segmentet skal ha en god og trygg turopplevelse til Kjerag. Av nordmenn var det derimot kun 12 % som ikke hadde tidligere erfaring med flerdagers fot- eller skitur, mens det var 41 % som hadde vært på slike turer over 20 ganger (n=42). Besøkende som har mye erfaring med turfriluftsliv og som er kjent i området kan søke en annen opplevelse og ønske/trengte mindre tilrettelegging for å få en god opplevelse av turen til Kjerag.

Figur 9: Hvor mange ganger de besøkende har vært på flerdagers fot/skitur oppgitt i prosent (n=266).

Brukerne ble også spurt om hvor vanskelig de synes turen til Kjerag var. Gjennomsnittet lå på 3,96 (SE=0,082) – på en skala fra 1 (svært vanskelig) til 7 (svært lett). Det var omtrent like store andeler som mente turen til Kjerag var lett i ulike grad og som syntes turen var vanskelig i ulik grad (se **Figur 10**). Kun 2 % mente enten at turen var svært vanskelig eller at den var svært lett. Flesteparten av de besøkende havner på de tre verdiene i midten (73 %), noe som indikerer at de fleste mener turen er middels vanskelig. I Apon sin undersøkelse var det en høyere andel som synes turen til Kjerag var veldig vanskelig (13 %) (Apon 2014). Dette spørsmålet kan ikke sammenlignes direkte fordi i denne undersøkelsen hadde skalaen for vanskelighetsgrad 7 verdier, mens skalaen tidligere hadde 5 verdier. En relativ sammenligning av verdiene er mulig siden ytterpunktene representerte de samme svaralternativene (svært lett og svært vanskelig). Legges derimot de to laveste verdiene i denne undersøkelsen (1 og 2) sammen blir det samme

prosentandel som de som syns turen til Kjerag var svært vanskelig i Apon sin undersøkelse (Apon 2014). Gjøres det samme for motsatt side av skalaen er det derimot en langt høyere andel som syns turen var lettere i denne undersøkelsen enn i den tidligere studien (14 % mot 1 %) (Apon 2014). Tilrettelegging av stien i de senere årene kan spille inn og føre til at flere av de besøkende i 2017 syns turen til Kjerag var lettere enn de som ble spurt i 2014. Dette kan også ha sammenheng med at det var en høyere andel nordmenn i denne undersøkelsen. Nordmenn fikk en høyere gjennomsnittsverdi enn utenlandske besøkende ($M=4,5$, $SE=0,199$, $n=42$ mot $M=3,9$, $SE=0,089$, $n=225$).¹ Dette kan igjen henge sammen med at nordmenn generelt sett hadde mer erfaring med turfriluftsliv.

Figur 10: De besøkende vurdering av turen til Kjerag når det kom til vanskelighetsgrad. Skala fra 1 til 7, hvor 1 står for svært vanskelig og 7 står for svært lett ($n=267$).

¹ $t(265)=2.769$, $p<0.001$

6 Syn på tilretteleggingstiltak

I undersøkelsen ble brukerne bedt om å ta stilling til hvorvidt de var positive eller negative til ulike fysiske tiltak langs turruten til Kjerag. Svarene skulle angis som en tallverdi fra 1 *svært negativ* til 7 *svært positiv*, der 4 må regnes som *nøytral* (verken negativ eller positiv). Mange av tiltakene er knyttet til stien, men noen gjelder også informasjonstiltak og tiltak ved overnattings- og rasteplasser. En annen måte å systematisere på er at noen er servicetiltak for brukerne, andre er tiltak som skal beskytte verneverdiene og noen er både og. **Figur 11** viser gjennomsnittsverdi for de ulike fysiske tiltakene som ble skissert, tolv i alt. Generelt ser man at brukerne samlet ikke er overveiende positive eller negative til noen av tiltakene. Brukerne er mest positive til *sikring med tau/kjetting for å holde seg i ved bratte partier på stien*. Dette tiltaket passer godt med tilrettelegging som allerede finnes på turen til Kjerag og viser generelt at de besøkende setter pris på kjettingene som er satt opp. Dette gjelder også for *klopper/steinlegging over våte partier*, *trinn i naturstein i bratte partier* og *oppsetting av gapahuker/nødbuer på ruten*, som er tiltak som også har blitt utført nylig på stien. Oppsetting av turisthytte, søppeldunker langs stien, mer tilrettelagt parkeringsplass og sikring ut på selve Kjeragbolten er tiltak de fleste besøkende stiller seg negative til og gir en gjennomsnittsverdi under middelverdien. Dette er heller ikke tiltak som er gjennomført og i så måte virker dagens fysiske tilretteleggingen ved Kjerag å være i tråd med hva de besøkende ønsker.

Figur 11: Gjennomsnittsverdi for hvordan man som bruker vil stille seg til ulike fysiske tiltak ved Kjerag på en skala fra 1 *svært negativ* til 7 *svært positiv*, 4 må regnes som *nøytral* (n=300-312).

Om man ser mer nøye på prosentfordelingene for hvert tiltak, er det noen som skiller seg ut ved at mange av de besøkende enten er svært negative eller svært positive til disse tiltakene. *Sikring med tau/kjetting for å holde seg i ved bratte partier på stien* er det tiltaket som flest er svært positive til (24 %), *trinn i naturstein i bratte partier* er 23 % svært positive til og *klopper/steinlegging over våte partier på stien* er det 20 % som gir den høyeste verdien. På den andre siden av skalaen er det 40 % som er svært negative til *sikring med tau/kjetting for å holde seg i når du går ut på selve Kjeragbolten*, 31 % har valgt samme verdi for *utplasserte søppeldunker hvor du kan bli kvitt søppel langs stien*. Det er også 26 % som stiller seg svært negative til *oppsetting av turisthytte mellom Øygardstøl og Kjerag*. De resterende 6 tiltakene har en jevnere fordeling av de 7 verdiene på skalaen. At en relativt stor andel av de besøkende (over 20 %) plasserer seg i ytterpunktene av skalaen for visse tiltak kan være viktig for forvaltningen å ta hensyn til. Disse tiltakene kan ha mye å si for de besøkende opplevelse av turen til Kjerag, både i positiv og negativ forstand.

Nordmennene i undersøkelsen har et høyere gjennomsnitt for alle tiltakene og er dermed mer positiv til tilretteleggingen enn de utenlandske besøkende. Dette kjenner man også igjen fra lignende undersøkelser hvor man mer generelt har undersøkt brukere i verneområder sine preferanser for tilretteleggingstiltak og hvorvidt man foretrekker å møte andre mennesker når man er på tur (Andersen et al. 2010; Vistad & Vorkinn 2012; Vistad et al. 2017; Vorkinn 2016; Wold & Selvaag 2017a; Wold & Selvaag 2017b). Det er spesielt klopper/steinlegging² som nordmennene er mer positive til, men også oppsetting av turisthytte³ og tilrettelagt parkeringsplass⁴. De to siste tiltakene er utlendingene særlig mer negative til. De besøkende ble delt inn i to grupper ut ifra hvor vanskelig de syns turen var (spørsmål 13 i spørreskjemaet, se vedlegg 2). De som syns turen var vanskelig (verdi 1-3) og de som syns turen var lett (verdi 5-7). De som krysset av for middelveiden 4 ble holdt utenfor. Her var det derimot ingen klare forskjeller i innstilling til fysiske tiltak. Kun *trinn i naturstein i bratte partier* var signifikant forskjellig mellom de to gruppene ved 0.05 nivå⁵. Man kunne tenke seg at de som syns turen til Kjerag er vanskelig ville ønske seg en større grad av tilrettelegging. Dette virker ikke å være tilfelle; det ser ut til at de besøkende gjerne vil ha litt utfordringer og har søkt og ønsker en krevende tur.

² **Klopper/stein:** nordmenn: M=5,7, SE=0,198 utenlandske M=4,5, SE=0,121, (t(90.097)=5.408, p<0.001

³ **Turisthytte:** nordmenn M=4,9, SE=0,285 utenlandske M=3,5, SE=0,136, (t(304)=4.227, p<0.001

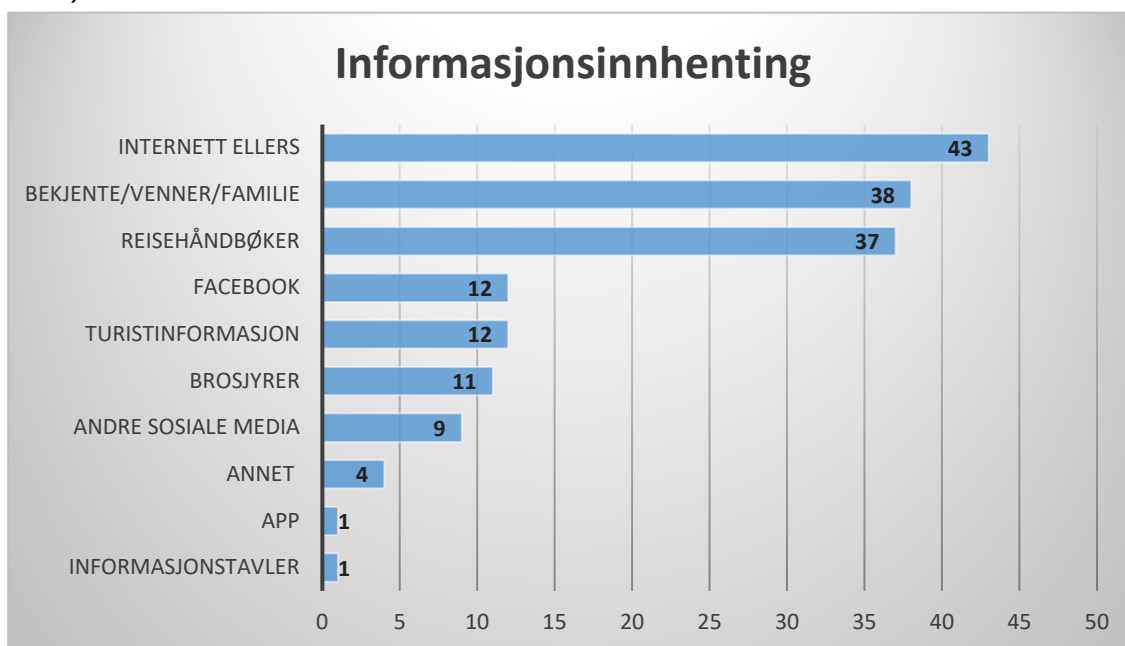
⁴ **Parkeringsplass:** nordmenn M=4,8, SE=0,220 utenlandske M=3,4, SE=0,114, (t(298)=5.051, p<0.001

⁵ **Steinlegging:** Vanskelig tur M=4,9, SE=0,209, Enkel tur: M=4,3, SE=0,212, (t(204)=2.162, p=0.032

7 Informasjon

7.1 Innhenting av informasjon

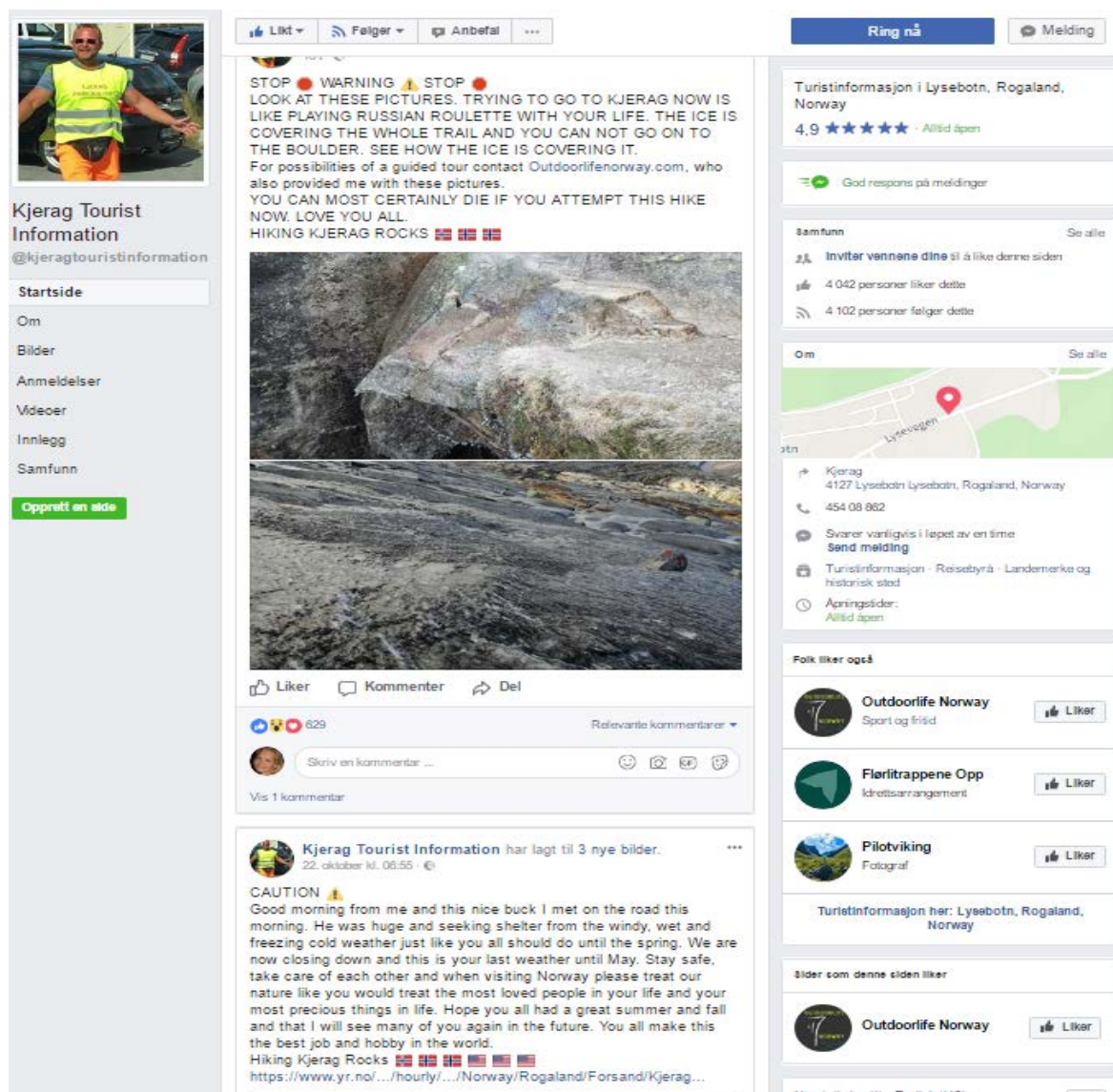
Figur 12 viser hvilke kanaler de besøkende innhentet informasjon fra om turen til Kjerag. Den vanligste formen for informasjonsinnhenting var internett. 43 % fikk informasjon fra ulike sider på internett, og legges Facebook til i denne kategorien, har over halvparten av de besøkende fått informasjon fra internett. *Bekjente/venner/familie* og *reisehåndbøker* er også viktige informasjonskilder. Dette stemmer overens med den tidligere studien om besøkende ved Kjerag (Apon 2014). I undersøkelsen fra 2014 var den viktigste informasjonskanalen venner og familie og 45 % hadde hørt om Kjerag fra kjente (Apon 2014). Spørsmålet i undersøkelsene er stilt noe forskjellig og med noe ulike alternativer, men det er likevel tydelig at venner/familie/bekjente er en hyppig kilde til informasjon om Kjerag. Dette er spesielt fordi en overveiende del av respondene er utenlandske. I Apon sin undersøkelse var 61 % av de utenlandske turistene førstegangsbesøkende i Norge (Apon 2014). Slik sett virker det som en fornøyd gjest er den viktigste kilden til å få nye besøkende til Kjerag, som også er poengtert i rapportene om reiselivsutvikling og tilrettelegging i *Lysefjorden* og besøksstrategi for området (Apon 2014; Gundersen & Vistad 2016).

Figur 12: Prosentfordelinger som viser hvor de besøkende fikk informasjon om turen til Kjerag (n=279). Mange krysset av for flere alternativ og totalprosenten er dermed over 100.

Nye medier som Facebook og andre sosiale medier er større informasjonskilder nå enn i den tidligere studien. Da fikk disse mediene en oppslutning på 8 %, mens 21 % hentet informasjon derfra i denne undersøkelsen (Apon 2014). Instagram var mediet som ble brukt mest, nest etter Facebook, og informasjon herfra består for det meste av bilder ved Kjeragbolten og Kjeragveggen og viser det spektakulære ved området. Denne plattformen gir nok heller lite nødvendig og realistisk informasjon om fotturen. Det er mange utenlandske besøkende og tidligere undersøkelse har også vist at det er mange førstegangsbesøkende til området (Apon 2014). Om de kun

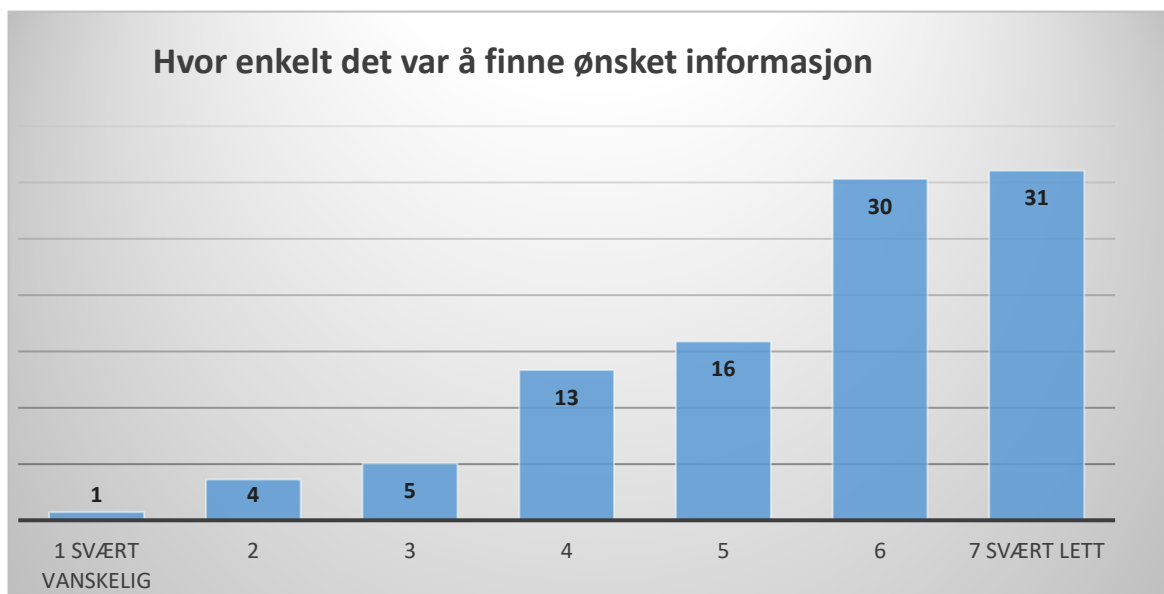
får informasjon fra sosiale medier, som ser ut til å være en økende trend, kan det hende at besøkende ikke er i stand til å vurdere om dette er en fottur for dem, om de har rett utstyr, er i god nok form og om utfordringer ved eventuelt tåke/uvær mm. *Kjerag Tourist Information* er en side på Facebook som drives av Henrik Lilleheim, turistvert ved Øygardstølen som er ansatt av Lysefjorden Utvikling (Figur 13). Dette er en informasjonsside hvor det i barmarksesongen gis daglige oppdateringer om værforhold og turistinformasjon ved Kjerag. Denne siden gir, i motsetning til spektakulære naturbilder, mye nyttig informasjon og fører nok til at de som bruker siden er mer forberedt på turen. På denne siden deles det også fine historier om besøkende og andre ting som foregår i området. Facebook-siden er viktig for å få frem nødvendig informasjon om Kjerag i dette mediet og det kan være fordelaktig at forvaltningen samarbeider og aktivt bruker denne kanalen.

Figur 13: Øyeblikksbilde av Facebook-siden «Kjerag Tourist Information» hvor det i barmarksesongen gis daglige oppdateringer om værforhold og turistinformasjon ved Kjerag av Henrik Lilleheim som er turistvert. Dato: 30.oktober.2017. Fått tillatelse av Henrik Lilleheim til å vise bilde av siden.

Blant nordmenn var det en større andel som fikk informasjon om Kjerag fra bekjente enn hva som var tilfelle for de utenlandske besøkende (64 %, n=44 mot 34 %, n=235). Det var naturlig nok motsatt for håndbok (40 % utenlandske mot 18 % norske) og for internett (48% utenlandske mot 18% norske). For tyskerne, som var det største segmentet av besøkende ved Kjerag, var derimot bekjente og reisehåndbøker viktigere informasjonskanaler enn for andre utenlandske ⁶. Disse funnene stemmer også overens med den tidligere brukerundersøkelsen ved Kjerag (Apon 2014). De besøkende fra Tyskland brukte i mindre grad turistinformasjon enn andre utenlandske og benyttet seg sjeldnere av Facebook og andre sosiale medier enn de andre brukerne ved Kjerag ⁷. I kategorien *annet* var det kun to utenlandske som krysset av, mens dette gjaldt 23 % av nordmennene. Her var det flest som opplyste om at de hadde hytte/bosted, vært i området tidligere eller på annen måte var lokalkjent i området.

De besøkende opplevde det som relativt enkelt å finne den informasjonen de ønsket (se **Figur 14**). På en skala fra 1 til 7, hvor 1 stod for svært vanskelig og 7 representerte svært lett fikk spørsmålet en gjennomsnittsverdi på 5,5 og svært få svarte «grader av vanskelig» (1-3). 90 % av de besøkende synes det var middels lett eller enda enklere å finne ønsket informasjon. De besøkende i forrige undersøkelse virket også rimelig fornøyd med informasjonen som var tilgjengelig (Apon 2014). Likevel var det en del som etterspurte bedre tiltak når det gjaldt informasjon i 2014 (20 svar av 397 respondenter som omfattet ønske om forbedret informasjon rundt Kjerag) (Apon 2014).

Figur 14: Prosentfordeling som viser hvor vanskelig/enkelt det var å finne den informasjonen man ønsket om Kjerag (n=279, gjennomsnitt=5,5, SE=0,087).

⁶ Informasjon bekjente: nordmenn 64 %, n =44, tyske 40 %, n=96, andre utenlandske 30 %, n=139

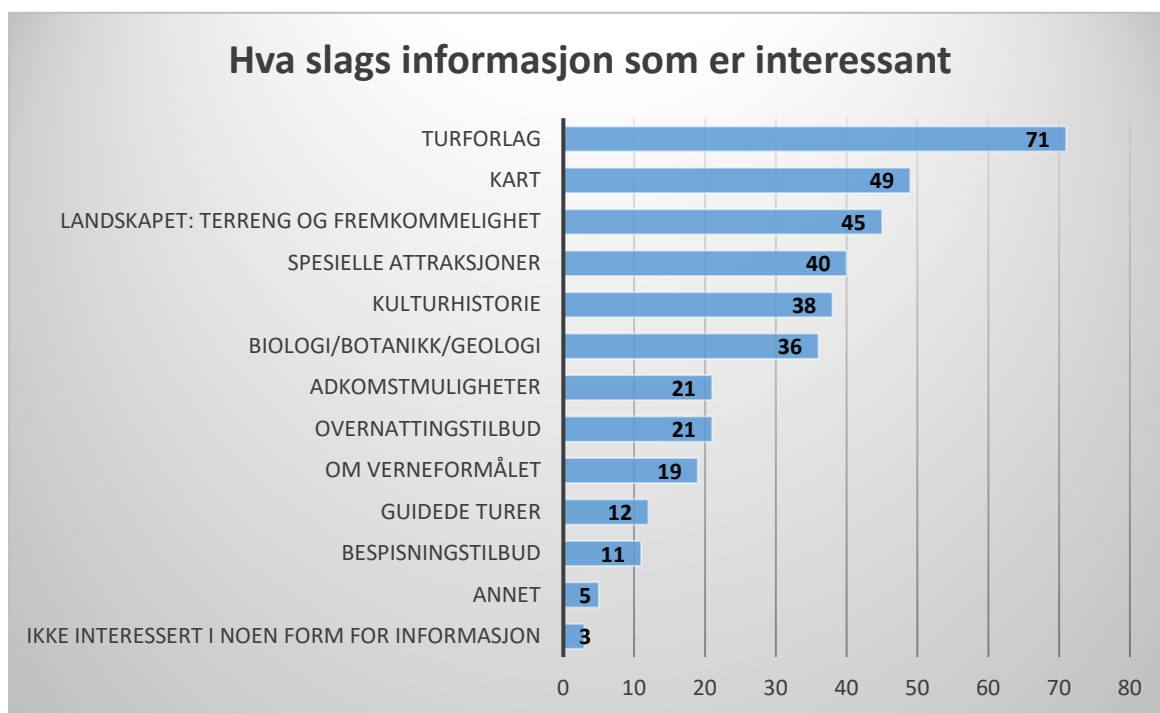
Reisehåndbøker: nordmenn 18 %, n=44, tyske 52 %, n =96, andre utenlandske 32 %, n=139

⁷ Turistinformasjon: nordmenn 9 %, n=44, tyske 5 %, n =96, andre utenlandske 17 %, n=139

Sosiale media inkl. Facebook: nordmenn 19 %, n=44, tyske 7 %, n =96, andre utenlandske 33 %, n=139

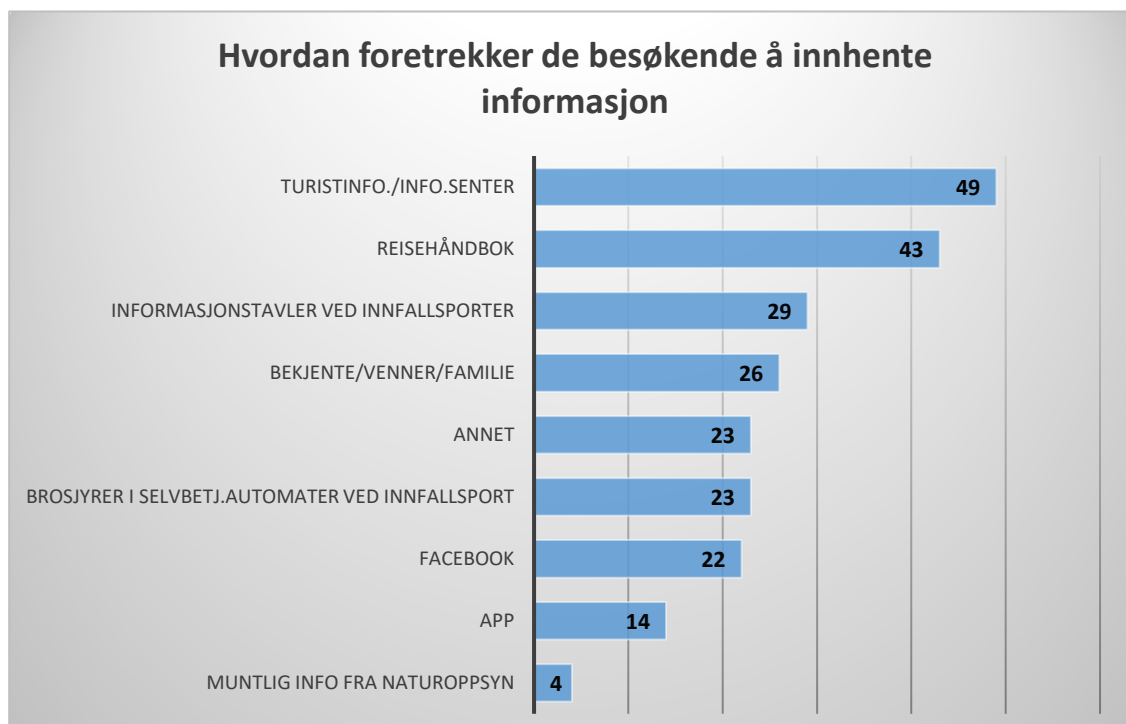
7.2 Foretrukket informasjon

Figur 15 viser hva slags informasjon de besøkende er interessert i å innhente. Turforslag er det desidert mest ønskede temaet (71 % av respondentene), fulgt av kart og informasjon om landskapet, dets terreng og fremkommelighet. Informasjon om spesielle attraksjoner, kulturhistorie og biologi, botanikk og geologi er også ønsket av mange. En knapp femtedel ønsker å vite mer om verneformålet og hva som er tillatt/ikke tillatt innenfor verneområdet. Informasjon om adkomstmuligheter er ønsket av omtrent like mange. At så få etterspør adkomstmuligheter og informasjon om offentlig transport kan ha sammenheng med at de fleste er selvtransporterte. Fire av fem respondenter i undersøkelsen til Apon kom til Øygardstølen med bil, bobil, motorsykkel, sykkel m.m. (Apon 2014). Av de 5 % som krysset av for *annet*-kategorien er det likevel flest av disse som spesifiserer adkomstmuligheter i form av kollektivtrafikk og det blir etterspurt et bedre tilbud av dette. I rapporten til Apon (2014) beskrives adkomstmulighetene og forbedringsbehovet for offentlig transport drøftes mer inngående. De besøkende var i mindre grad interessert i informasjon om overnattings- og bespisningstilbud og guidede turer. Disse tilbudene er vinklet mer mot turistmessige forhold og ikke fysisk tilrettelegging og det forvaltningen har ansvaret for å informere om. Likevel kan det være viktig å ta med seg at informasjon om turistmessige forhold får lav oppslutning blant de besøkende, noe som kan tyde på at de har mindre interesse for dette. De aller fleste av de besøkende var interessert i informasjon om Kjerag. Det var kun 8 respondenter som ikke var interessert i noen form for informasjon og dette utgjorde 3 % av utvalget.

Figur 15: Hva slags informasjon de besøkende er interessert i oppgitt i prosentandeler (n=268). Et flertall av respondentene krysset av for flere alternativ.

De besøkende ble også spurt om hvordan de ville foretrekke å innhente informasjon om Kjerag (Figur 16). Halvparten av de besøkende ville foretrukket å skaffe informasjon fra turistinformasjon eller informasjonssenter, men det var kun 12 % som faktisk innhentet informasjon på denne måten. Dette kan tyde på at disse kanalene burde utvikles mer og få en større rolle i delingen av informasjon sett fra brukernes perspektiv. Reisehåndbøker er det også en stor andel som ønsker å benytte seg av, men det er en enda større andel som bruker håndbøker for å innhente informasjon i dag (37 %). Det samme gjelder for kategorien bekjente/venner/familie. Det er nesten 30 % som ønsker informasjon på parkeringsplassen i form av informasjonstavler. Stavanger Turistforening (STF) har (tatt) et særlig ansvar for informasjonen ved Øygardstølen.

Figur 16: På hvilke måter de besøkende foretrekker å innhente informasjon om Kjerag oppgitt i prosentandeler (n=259). Mange av respondentene krysset av for flere alternativ.

Gundersen og Vistad (2016) peker på at dette har sammenheng med den historiske og dagsaktuelle posisjonen til STF i Frafjordheiane og ved Lysefjorden. Selv om STF ikke har hytter ved Kjerag, så inngår stiene i området i STF sitt nettverk. I dag er det en ganske uensartet informasjon ved Øygardstølen som bærer preg av at flere parter ønsker å formidle ulike tema (verneområdet, turen til Kjerag, anleggstrafikk, Suleskardvegen, betaling av parkeringsavgift, sau på beite mm) (se Figur 17 og Figur 2). En utfordring med så omfattende informasjonen er at de besøkende ikke leser informasjonen, selv om det er en ønsket informasjonskanal av veldig mange. Apon observerte nettopp at flere av de besøkende ved Kjerag ikke tok seg tid til å se på oppslagstavlene (Apon 2014). Også tidligere rapporter anbefaler at det må gjøres en opprydding av informasjonen på Øygardstølen og at informasjonen må samordnes bedre (Apon 2014; Gundersen & Vistad 2016). Informasjon på stedet i form av brosjyrer i selvbetjeningsautomater er også noe en god del av de besøkende ønsker (23 %). Muntlig informasjon fra naturoppsyn/forvaltningsmyndighet på stedet er derimot lite ettertraktet (4%).

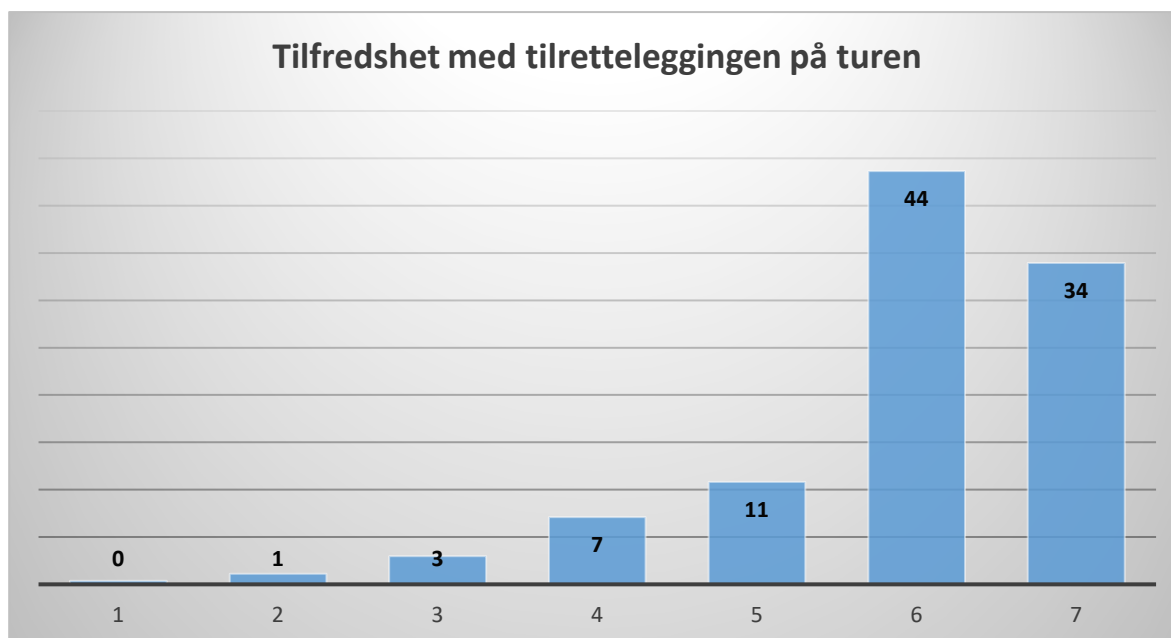
Figur 17: Noen av informasjonstavlene som finnes på parkeringsplassen på Øygardstølen. Informasjon om Frafjordheiane landskapsvernområdet til venstre og søyle med informasjon om verneområdet SVR til høyre. Foto: Peter Hermansen.

Relativt mange krysset av for *annet*-kategorien i spørsmålet om hvor det er foretrukket å innhente informasjon om Kjerag. Her er det i stor grad internett som nevnes, og da spesielt en egen/offisiell hjemmeside for Kjerag. Mange av de besøkende bruker også i dag internett for å finne informasjon om Kjerag, og fordi internett ikke var en egen kategori kan det tenkes at enda flere egentlig ønsker denne informasjonsformen. Det finnes mange nettsider som er ment å informere og hjelpe og som gir informasjon om blant annet transport, overnatting, attraksjon, turer og aktiviteter. En del destinasjonsselskaper nevner også Kjerag-turen på sine hjemmesider. Det kan imidlertid være en utfordring at det er et mylder av sider på nettet når man søker opp 'Kjerag'. Folk vet ikke hvilke sider som gir god informasjon og forvaltningen har ikke kontroll over hva som legges ut.

8 Opplevelse av dagens tilstand ved Kjerag

8.1 Tilretteleggingen for friluftsliv

De besøkende ble spurt om hvor fornøyd de var med tilretteleggingen på turen til Kjerag (se **Figur 18**). Brukerne var generelt tilfreds med tilretteleggingen og spørsmålet fikk en gjennomsnittsverdi på 5,9, hvor skalaen gikk fra 1 svært misfornøyd til 7 svært fornøyd (SE=0,030). Knappe 80 % av de besøkende krysset av for høyeste eller nest høyeste skår og kun en person var svært misfornøyd med tilretteleggingen. I Apon sin undersøkelse var 95 % av respondentene ganske fornøyd eller veldig fornøyd med selve turen til Kjerag (skala fra 1 veldig misfornøyd til 5 veldig fornøyd, gjennomsnitt på 4,6) (Apon 2014). De besøkendes kvalitetsvurdering av ulike fasiliteter tilknyttet Kjerag ble også kartlagt i forrige brukerundersøkelse. Brukerne virket rimelig fornøyde med stien, skiltingen, parkeringen og informasjonen som var tilgjengelig (skala fra 1 *veldig dårlig* til 5 *veldig bra*, stien hadde gjennomsnitt 4,1, skilting og parkering gjennomsnitt på 4 og informasjon gjennomsnitt på 3,9) (Apon 2014). De besøkende virker i stor grad å være fornøyd med turen og tilretteleggingen mer spesifikt.

Figur 18: Hvor fornøyd de besøkende var med tilretteleggingen på turen til Kjerag fra Øygardstølen oppgitt i prosent. Skala fra 1 svært misfornøyd til 7 svært fornøyd (n=269).

I Apon sin undersøkelse ble det pekt på at det var en god del av de besøkende som ikke skjønnte hvor stien startet (Apon 2014). Nå er det laget en steintrapp fra parkeringsplassen og steinheller videre som tydelig viser hvor stien starter (se Figur 19). På Kjerag-plataet skal misvisende varder laget av besøkende tas bort og det skal lages noen større varder.

Figur 19: Steintrapp fra parkeringsplassen på Øygardstølen som viser hvor stien starter. Øverst til høyre ser man en av svarkassene til undersøkelsen. Foto: Peter Hermansen.

De besøkende ble på samme tid spurt om det var noen ting de mente burde forbedres når det gjaldt stien eller tilretteleggingen på turen til Kjerag, og 31 % av respondentene mente dette (n=253). Det var ikke noe mønster at de som var fornøyd med tilretteleggingen i mindre grad mente at turen og tilretteleggingen kunne forbedres. Det var imidlertid få respondenter som svarte på de laveste kategoriene (misfornøyd med tilretteleggingen). Av de som var svært fornøyd med tilretteleggingen (verdi 7, n=85) var det likevel 19 % som mente at ting kunne endres. Så selv om de besøkende generelt var fornøyd med tilretteleggingen og turen, mente en ganske stor andel, også de som var fornøyd, at tilretteleggingen og stien har et forbedringspotensial. Dette kom også frem i Apon sin undersøkelse hvor *stien* fikk flest svar på spørsmålet: *hva mener du kan forbedres rundt Kjerag* (Apon 2014). *Skilting, parkering og informasjon* som alle har med tilretteleggingen å gjøre fikk også en god del svar (Apon 2014). I denne undersøkelsen var det ulike tiltak som gikk på sikring med kjetting langs stien/Kjeragbolten, at stien var glatt enkelte steder, parkering og offentlig transport som ble nevnt mest når det kom til hva som kunne forbedres på stien eller med tilretteleggingen. I forrige undersøkelse var hele 23 % misfornøyd med det offentlige transporttilbudet (Apon 2014). Flere synes parkeringen kostet for mye og at dette påvirket turen negativt. Det kan være viktig å synliggjøre hva pengene fra parkeringsbillettene går til, at det betaler for vedlikehold og tilrettelegging på parkeringsplassen. Kommuniseres dette bedre kan det bli lettere for besøkene å akseptere prisen for parkeringen. Noen brukere ønsker også egne ordninger for overnatting i bobil/telt på Øygardstølen og at betalingen differensieres ved å ha ulik betaling for lengden man står parkert. Dette tar Apon også opp i sin rapport og han skriver også mer om andre forslag til tilrettelegging, blant annet dusj, benker og bord på Øygardstølen og detaljer rundt bedre skilting og offentlig transporttilbud (se (Apon 2014) for detaljer).

I forrige spørreundersøkelse var det noen turister som opplyste at de ønsket seg en som holdt oppsyn og som kunne følge med på sikkerheten ved Kjeragsbolten (Apon 2014). Sikkerhet ble behandlet mer inngående i risikoanalysen som ble utført tidligere i år (Johansen & Thompson 2017). Risikoen knyttet til bruk av stien slik den fremstod ble vurdert til høyeste risiko (rød farge) med tanke på personsikkerhet (Johansen & Thompson 2017). Person som faller på merket/ tilrettelagt hovedsti falt innenfor rødt område. Andre personskader som ble funnet å utgjøre en risiko er at personer blir utmattet, nedkjølt, truffet av steinsprang, trækker over, faller utenfor stup, går seg bort eller at en faller fra plataet/snøfonn eller selve bolten (Johansen & Thompson 2017). Det ble også funnet risiko for personskader knyttet til trafikk ved at en kan bli påkjørt i/langs vei eller ved parkeringen (Johansen & Thompson 2017). Det er viktig at sikkerheten ivaretas og at det opplyses tilstrekkelig om risikoen ved turen. I tillegg kan ulike tiltak redusere risikoen, hvor nødbua som er bygget er viktig, i tillegg til å passe på at de besøkende har riktig utstyr. Det bør finnes en god kanal som informerer om dette før ankomst til Øygardstølen. Samtidig er parkeringsvaktene viktige for å luke ut de som ikke har tilstrekkelig utstyr for å gjennomføre turen forsvarlig. Risikoen øker ved dårlig vær og dette kommuniseres daglig via Facebook-siden *Kjerag Tourist Information*. Det er planlagt utbedringer av stien som vil redusere risikoen og dette aspektet er også viktig å tenke på i videre arbeid med informasjon og fysisk tilrettelegging. Se vedlegg 3 for full liste over svar på forbedring når det gjelder stien eller tilretteleggingen på turen.

8.2 Forstyrrende opplevelser

Om de besøkende føler seg utrygge ble delvis undersøkt i denne undersøkelsen. Det ble stilt spørsmål om brukerne opplevde noe som var negativt eller forstyrrende på turen til Kjerag, deriblant utrygghet. 37 % svarte at de hadde hatt en negativ opplevelse på turen til Kjerag (n=257). Sjøppel ble nevnt hyppigst, men også ulike aspekter av personsikkerhet fikk mange svar, blant annet dette:

Folkemengde, folk er dårlig forberedt og har dårlig utstyr, særlig fottøy. Noen steder gikk folk for nær farlige steder.

Trengsel kan utgjøre en risiko og virker også å være forstyrrende for noen brukere. Dette pekes også på som et omdømmeproblem i risikoanalysen ved at stien eller venteområde kan være overfylt av mennesker (Johansen & Thompson 2017). De besøkendes oppfatning av trengsel på stien til Kjerag ble undersøkt med et spørsmål i Apon sin rapport. På en skala fra 1 (ikke mye folk i det hele tatt) til 5 (ekstremt mye folk) lå gjennomsnittet på 1,9 (Apon 2014). Det var altså få som mente det var veldig mange folk. Besøkestallene til Kjerag har i midlertid økt en god del de tre siste årene og spørreundersøkelsen ble utført i enden av sesongen. Det kan tenkes at de som besøker Kjerag i høysesongen oppfatter trengsel som et større problem. På travle dager synes nemlig de besøkende det var mer trengsel på stien og følelsen av trengsel gjorde også at brukerne var mindre tilfreds med turen (Apon 2014). At andre brukere bråkte eller kjørte drone var det også flere av respondentene som nevnte, men i denne undersøkelsen var det søppel som dominerte som en negativ og forstyrrende opplevelse. Sjøppelhåndtering kan med fordel tenkes på videre i tilretteleggingen av området, både når det kommer til informasjonsarbeid og fysiske tiltak. De besøkende var imidlertid generelt negative til utplassering av søppelkasser langs stien og dermed kan andre tiltak være bedre å benytte seg av (se kapittelet om syn på tilretteleggingstiltak). Se vedlegg 4 for full liste over svar på negative og forstyrrende opplevelser.

9 Oppsummering

I dette kapittelet blir noen av våre funn drøftet opp mot forvaltningsmål og tiltak forvaltningen har utført og ønsker i området. Denne diskusjonen er mest tematisk og nyanserer ikke geografisk med tanke på de ulike deler av stien fra Øygardstølen eller andre startpunkt. Dette er på grunn av at jeg (forfatteren) ikke kjenner Kjerag-området godt. Jeg har lite grunnlag i materialet til å svare på hvordan bruken er i de områder som ikke er undersøkt og hvem som ikke er tilstrekkelig representert. Jeg oppfordrer lokalkjente (forvaltningen, SNO m.fl.) om å vurdere om det er brukergrupper, bruksmåter og andre startpunkt som burde vært representert og eventuelt om disse kan skape konflikter. Dette er særlig viktig med tanke på hvilke bruksformer og brukergrupper som vektlegges i besøksstrategien og hvor i området det eventuelt skal gjøres spesielle tiltak. Undersøkelsen foregikk på et lite, avgrenset område og over en kortere periode mot slutten av sesongen og man skal være forsiktig med å generalisere for mye og komme med bastante konklusjoner. Resultatene fra undersøkelsen gir likevel en indikasjon på hvem de besøkende er og deres ønsker/behov for fysisk tilrettelegging og informasjon. Kunnskap fra denne studien kan dermed brukes for å tilpasse tiltakene i området, så de besøkende får gode opplevelser samtidig som verneverdiene ivaretas. Gjennomgang av de dataene som ble samlet inn gjennom brukerundersøkelsene i Kjerag sensommeren/høsten 2017 bekrefter på mange måter den erfaringsbaserte kunnskapen og de antagelsene som forvaltningen allerede har om området. Verneområdeforvalterne er noe overrasket over at en god del besøkende nevner forsøpling som en negativ opplevelse. Det er tilsynelatende ingen store konflikter mellom dagens bruk og verneformålene sett fra de besøkende sitt synspunkt, men utviklingen som ses i økende besøkstall, spesielt av uerfarne turgåere, kan bli en utfordring.

9.1 Bruk og brukere

Generell karakteristikk av brukerne ved Kjerag som alder og kjønnsfordeling samsvarer godt med funn fra tidligere studier av de besøkende. Det er en høyere andel yngre brukere (18-30 år) enn hva man har funnet i undersøkelser i flere nasjonalparker/større verneområder i Norge. Andelen utenlandske besøkende er også høy, og det er få norske, spesielt lokale brukere. At Kjerag er en stor turistattraksjon med andre store attraksjoner i nærheten kan være en årsak til dette. Flertallet av respondentene hadde lite erfaring med flerdagers fot- eller skiturer (0-5 flerdagsturer i løpet av livet), hvilket betyr at relativt mange til dels er uerfarne friluftslivsutøvere.

Ferdselen i løypenettet til turistforeningen i Kjerag-området er omfattende (Gundersen & Vistad 2016). Skadepåvirkningene på naturmangfoldet på Kjerag anses likevel som liten, fordi bruken er svært knyttet til stien og fordi området i hovedsak består av bart fjell (SVR 2015). Et av verneformålene for området er at allmenheten skal ha mulighet til naturopplevelse gjennom utøvelse av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging (SVR 2015). Det er i stor grad et tradisjonelt friluftsliv som blir bedrevet på Kjerag ved at de fleste besøkende går fotturer. Kjerag er likevel i særstilling i Frafjordheiane landskapsvernområde ved at det er et så populært turistmål og har omfattende bruk. Kjerag er som nevnt tidligere en lokalitet hvor det er få konflikter mellom bruk og verneverdiene, og kan således utsettes for «full eksponering» i en besøksstrategi. Med dette som utgangspunkt kan området med fordel tilrettelegges for mye bruk som fokuserer på å gi gode besøksopplevelser. Forvaltningen bør likevel vise forsiktighet i tilretteleggingsarbeidet for å ivareta verneformålene og være obs på ønskene fra brukerne. En viktig rettesnor kan være det som står skrevet i forvaltningsplanen for SVR:

Verneområdestyret ønsker å legge opp til ein forvaltningspraksis der det ikkje blir opna for tiltak som i nemneverdig grad kan endre området. Det skal heller ikkje opnast for tiltak som kan hindre villreinen i å etablere seg på nytt i området.

Side 130 i Forvaltningsplan for verneområda i SVR (under Prinsipp for forvaltinga av SVR landskapsvernområde 2015-2025)

Likevel er Kjerag et godt eksempel på at det kan være andre forhold enn verneverdiene som kan føre til konflikter. Dette er spesielt gjeldende for trengsel og mulige interessekonflikter mellom ulike brukergrupper. At det har blitt tillatt med sykkel på stien til Kjerag kan skape konflikter med turgåere, og dette bør følge opp framover. Turismen gir også et større brukspress og fører til forsøpling og slitasje på stien. I rapporten om besøksstrategi for SVR er det blant annet stilt spørsmål om det er en interessekonflikt mellom Kjerag som turistattraksjon og Kjerag-området som regionalt turområde (Gundersen & Vistad 2016). Det belyses også at det kan være en samhandlingsutfordring i og med at mange lokale/regionale aktører har sterke interesser knyttet til Kjerag og Lysefjorden (Gundersen & Vistad 2016). Sikkerhet er et annet aspekt som får en økt aktualitet ved at stadig flere besøker Kjerag. At det er så mange uerfarne, utenlandske brukere stiller høyere krav til god og relevant informasjon og tilpasset fysisk tilrettelegging.

9.2 Tilrettelegging på turen og informasjonsinnhenting

Parkeringsplassen på Øygaardstølen er ganske sterkt tilrettelagt med flere informasjonstavler, benker og bord og servicebygning med turistinformasjon og toaletter (se Figur 2). På selve stien til Kjerag er det mindre fysisk tilrettelegging, men med steinlegging over enkelte våte partier, nylig laget steintrapp og kjettinger til å holde seg i i bratte partier. Det finnes også en nødbu som er plassert om lag halvveis på ruta til Kjeragbolten. Tiltakene som er gjort på /langs stien er alle i tråd med tiltakene brukerne stilte seg mest positive til. Tilretteleggingen i området samsvarer således godt med hva de besøkene ønsker. Når det kommer til mer tilrettelagt parkeringsplass er brukerne mer negative, noe som også kan henge sammen med at mange er misfornøyde med prisen på parkeringsbilletten.

Sikring med tau/kjetting ut på Kjeragbolten er et tiltak som et segment stiller seg veldig positive til mens et annet segment er veldig imot dette. For dette tiltaket kommer også sikkerhetsaspektet inn og det er ikke sikkert at økt sikring vil føre til økt trygghet. Dette kan også gjøre at flere som ikke går ut slik bolten er nå, med et slik tiltak, ønsker å gå ut på bolten. Den store økningen i ferdsel, spesielt av uerfarne fotturister, ved Kjerag fører også generelt til flere utfordringer knyttet til trygghet. Oppsettingen av nødbu har vært viktig for å øke sikkerheten og forvaltningen kan videre se på behovet for bedre merking av stien og informasjon. Steinsetting av sti er også noen av brukerne svært negative til. For noen kan fysisk tilrettelegging ødelegge turopplevelsen og være negativt for de som søker en autentisk natur. Forvaltningen bør være bevist på hva som skal vektlegges i beslutningene for fysisk tilrettelegging og om det virker til sin hensikt. I forvaltningsplanen for området understrekes det at tilretteleggingen ved Kjerag skal brukes som sikkerhetstiltak og ikke primært for å gjøre turen enklere (SVR 2015). Det virker også som at brukerne vil at turen skal være utfordrende, ved at de som syns turen var vanskelig IKKE ønsket større grad av tilrettelegging enn de som syns turen var enkel. Her kommer det trolig inn et ønske

om vise for seg selv (og andre?) at en har mestret en ganske utfordrende rute. Det aspektet kan bli redusert ved mer tilrettelegging. Men hva brukerne ønsker seg kan også være noe annet enn hva som er nødvendig. At brukerne stiller seg positive til tiltak betyr ikke at dette trengs for at de skal ha en god turopplevelse, og at de stiller seg negative trenger ikke bety at tiltaket er unødvendig fra et sikkerhets- eller forvaltningsperspektiv. Uansett: De aller fleste besøkende er allerede fornøyd med tilretteleggingen og stien.

De besøkende innhentet i hovedsak informasjon fra internett, bekjente eller reisehåndbøker og syns det var relativt lett å finne ønsket informasjon. Internett og bekjente vil kunne være en utfordrende kanaler fordi forvaltningen naturlig nok kun kan rå over den informasjonen de selv formidler. Hvordan denne utfordringen kan løses rent praktisk er ikke mandatet her, men å påpeke utfordringen mener jeg er viktig. Utvikling av en mer brukervennlig offisiell hjemmeside som henvender seg direkte til brukerne ved Kjerag kan være en måte å gjøre det på. Dette er også en ønsket informasjonskanal fra de besøkende og nettsiden kan være knyttet opp til informasjon om resten av SVR. Dette er også sett på som et virkemiddel i rapporten om besøksstrategi for SVR og i rapporten til Apon (Apon 2014). Det er en lavere andel som ønsker informasjon fra kjente enn hva tilfelle er i dag. Spesielt internett, med Facebook, og videreutvikling av reisehåndbok virker å kunne overta en del av denne kommunikasjonen fordi disse også kan gi informasjon til de besøkende før avreise. Turistinformasjon, informasjonssenter og tavler ved innfallsporter virker også å kunne overta for andre kanaler og kan være viktig å se på/videreutvikle (se for øvrig avsnitt om informasjonsinnhenting).

Dersom respondentene skulle motta mer informasjon fra forvaltningen er de mest etterspurte temaene turforslag, kart og informasjon om terreng og fremkommelighet i landskapet. Et kart som viser stier, turforslag, skiløyper og buer/hytter som er åpne for allmenheten kan med fordel være lett tilgjengelig for de besøkende og finnes ved Øygardstølen. I forvaltningsplanen vektlegges naturlig nok formidling av verneformål og egnet bruk, når det gjelder informering fra forvaltningens side. Det vil kanskje være en utfordring å formidle dette på en måte som fanger brukeren, da det kun var en femtedel som oppga at de var interessert i slik informasjon. Brukerne etterspør i langt større grad informasjon om spesielle attraksjoner og natur- og kulturverdiene i området. Slik informasjon er viktig for både brukeropplevelsen, men også for å sikre hensynsfull ferdsel og kan med fordel brukes. Å balansere den informasjonen som er ønsket blant flertallet av de besøkende med den kunnskapen som er viktig å formidle fra forvaltningens side vil derfor være en viktig faktor. En mulig løsning kan være at man presenterer turforslag, samtidig som man informere om krav til ferdigheter, graden av tilrettelegging, søppelhåndtering (pack in-pack out), samt informasjon om spesielle lokalgeografiske verneverdier/landskapskvaliteter osv. Siden det er så mange ulike nasjonaliteter blant de besøkende kan det være hensimoh ktsmessig å oversette viktig informasjon på flere språk enn hva som finnes i dag. I Apon (2014) sin undersøkelse korrelerte kvaliteten av informasjon om Kjerag-turen sterkt med besøkendes oppfatning av turen. Informasjonen kan slik sett bli sett på som fundamentet for gode turopplevelser, fornøyde brukere og gjenbesøk.

9.3 Videre utvikling

De besøkende opplevde til en viss grad forstyrrelser eller negative hendelser; for det meste var det ulike former for forsøpling og trengsel som ble påpekt. Terrengslitasje og erosjon har allerede et fokus i forvaltningen av området i dag, og flere tiltak er igangsatt. Utviklingen med økende besøkstall til Kjerag kan bli en utfordring i fremtiden, både med tanke på naturverdier, men særlig besøksopplevelsen. I en forvaltningssituasjon kan man på bakgrunn av data innhentet om de besøkende til Kjerag gi råd. Hvordan man skal håndtere søppelet som i dag blir etterlatt er en utfordring som bør vies oppmerksomhet. Det mest åpenbare tiltaket med søppelkasser langs stien er brukerne imidlertid negative til, og det bør fokuseres på at de besøkende tar med seg søplet tilbake til Øygardstølen. Når det gjelder øvrig tilrettelegging er brukerne positive til de fleste av de skisserte tiltakene, både knyttet til merking/skilting, klopper/steinlegging og etablering av gapahuker/nødbuer. Forvaltningsplanen peker på at det kan bli aktuelt med ytterligere tiltak på grunn av økningen i ferdsel. Det kan blant annet være behov for bedre tilrettelegging av telt- og bålplasser langs ruta, noe de besøkende virker å stille seg positive til siden gapahuker/nødbuer fikk et gjennomsnitt over middels. Bålplasser reiser imidlertid samme utfordring/arbeid for forvaltningen som eventuell søppelhåndtering langs ruta – søppel må transporteres ut og ved må transporteres inn. I forvaltningsplanen presiseres det at tiltak først og fremst skal være motivert av sikkerhet og ikke for å gjøre turen lettere. Dette er i tråd med hva brukerne også ønsker, men jo flere besøkende, jo mer tilrettelegging kan det tenkes at det blir, nettopp for å håndtere utfordringene økt bruk medfører. I denne sammenheng kan det være viktig å tenke på at noen heller ikke vil ha mer tilrettelegging og allerede syns det er for mange tiltak langs stien. Det var også slik at de aller fleste var fornøyd med dagens tilrettelegging og stien på turen til Kjerag.

Den var en svært stor andel utenlandske brukere, og det er sannsynlig at de fleste er førstegangsbesøkende. Dette gir noen klare fordeler i forhold til det å tilrettelegge for å kanalisere de besøkende dit man ønsker trafikken. Disse brukergruppene er ikke kjent i området fra før og tar trolig lettere til seg informasjon om turen. Men en utfordring med en stor andel utenlandske besøkende kan være at mange er dårlig forberedt og har lite erfaring med friluftsliv. Det virker som om Kjerag sliter litt med det samme som andre store turattraksjoner. Mange av de besøkende mangler turerfaring og turutstyr og risikoen for personskader øker. At de besøkende også kommer fra så mange ulike land stiller spesielle krav til informasjon. Brukernes informasjonsønsker kan med fordel kombineres med forvaltningsrelevant kunnskap. God informasjon knyttet til sårbare verdier som slitasjesvak vegetasjon og villrein vil for mange føre til en bedre brukeropplevelse.

Tiltakene som ses på som de mest verdifulle med tanke på de besøkende:

- Behovene for tiltak i området er mer knyttet til sikkerhet og praktiske forvaltningsutfordringer pga. stort besøkstrykk, enn av hensyn til verneinteressene.
- Det at turen til Kjerag er krevende, ser ut til å være en del av det attraktive. Tilretteleggingstiltak bør derfor være motivert av å bedre sikkerhet og ikke for å gjøre turen enklere.
- Sikringstiltak bør ikke brukes ved/på selve Bolten
- En bør synliggjøre at pengene fra parkeringsbillettene betaler for vedlikehold og nødvendig tilrettelegging.
- Sykling kan skape konflikter med turgåere og bør følges med på.
- Viktig informasjon bør oversettes til flere språk (f.eks. kinesisk, russisk, spansk).
- Utvikle en offisiell hjemmeside som henvender seg direkte til brukerne ved Kjerag. Nettsiden kan være knyttet opp til informasjon om resten av SVR og Facebook-siden Kjerag Tourist Information.
- Informasjonen ved Øygardstølen/parkeringsplassen bør samordnes bedre og så langt som mulig forenkles.
- Et kart som viser stier, turforslag og buer/hytter som er åpne for allmenheten kan finnes ved Øygardstølen og på hjemmesiden.
- Kombinere informasjon om turforslag og spesielle lokalgeografiske verneverdier/landskapskvaliteter sammen med informasjon om krav til ferdigheter, graden av tilrettelegging, søppelhåndtering (pack in-pack out) m.m.
- En bør være veldig tydelig på at brukerne skal ta med seg søppel tilbake til Øygardstølen og det kan oppfordres til dette på en morsom måte ved starten av stien.
- En bør vurdere muligheten og behovet for å plassere utedo langs turruta, dersom innslag av avføring/dopapir er omfattende/uakseptabelt

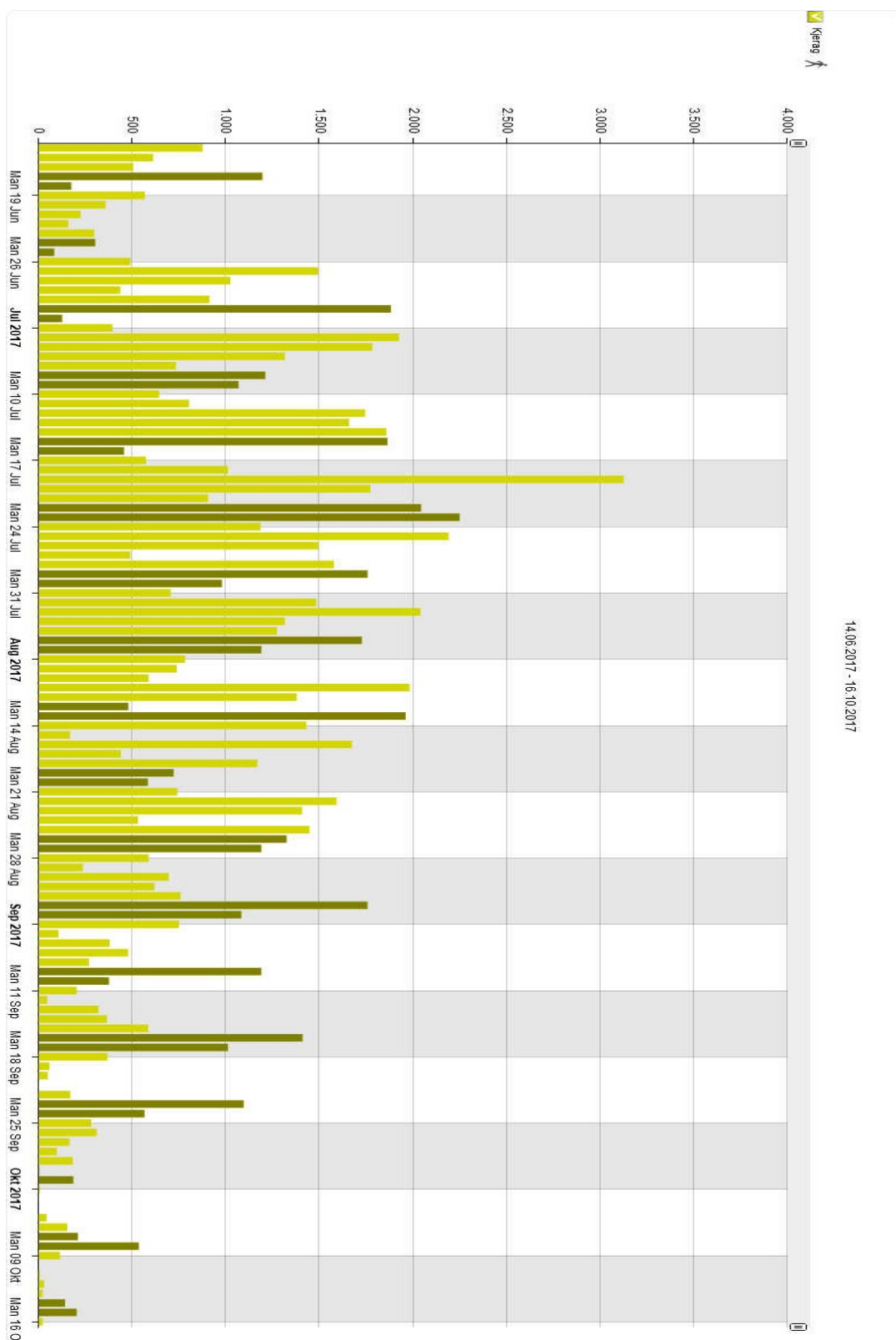
Brakerundersøkelsene som ble gjennomført sensommeren/høsten 2017 vil være et viktig referansegrunnlag for å vurdere den framtidige utviklingen i området. Utfordringen i ulike verneområder ligger ofte i å nå en rekke forskjellige verne- og forvaltningsmål som ikke alltid er kompatible. For Kjerag sin del er det per i dag relativt godt samsvar mellom både nåværende bruk, de besøkendes brukspreferanser og forvaltningsmålene for verneområdet. Den kunnskapen som er oppsummert her vil, sammen med kunnskap om blant annet sårbarhet, kulturminner, vegetasjon og villrein i området, være et godt utgangspunkt for å utvikle en besøks- og forvaltningsstrategi der ulike hensyn ivaretas og balanseres på en god måte.

10 Referanser

- Andersen, O., Gundersen, V. & Wold, L. C. (2010). Ferdsel i Nordfjella sommeren 2010 - Resultater fra ferdselstelling og brukerundersøkelser NINA Rapport 703. 60 s. .
- Andersen, O. & Gundersen, V. (2016). Brukerundersøkelse i Hallingskarvet. – resultater fra en spørreundersøkelse-: NINA Kortrapport 17. 36 s. + vedlegg.
- Apon, J. (2014). Reiselivsutvikling og tilrettelegging i Lysefjorden – en undersøkelse blant Kjerag-turister 29 pp.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS. Sage publications.*
- Fredman, P., Romild, U., Emmelin, L. & Yuan, M. (2009). Non-compliance with on-site data collection in outdoor recreation monitoring. *Visitor Studies*, 12 (2): 164-181.
- Gundersen, V., Andersen, O., Wold, L. C., Nerhoel, I., Fangel, K., Vistad, O. I. & Båttstad, K. R. (2013). Ferdsel i Snøhettaområdet – Del 1. Dokumentasjonsrapport fra 12 spørreundersøkelser – NINA. Rapport 933. 101 s.
- Gundersen, V. & Vistad, O. I. (2016). Besøksstrategi for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Frafjordheiane (SVR). Kjerag, Mån og Månafossen, Håhelleren og Ritlandskrateret.
- Johansen, K. E. & Thompson, E. (2017). Risikovurderingar Preikestolen, Kjerag og Flørli: Stiftelsen Preikestolen. 14 pp.
- SVR, V. f. (2015). Forvaltingsplan for verneområda i Setesdal vesthei, Ryfylkeheiane og Frafjordheiane 124 pp.
- Vistad, O. I. (1995). *I skogen og i skolten: ein analyse av friluftsliv, miljøoppleving, påverknad og forvaltning i Femundsmarka, med jamføringar til Rogen og Långfjället*: Univ.
- Vistad, O. I. & Vorkinn, M. (2012). The Wilderness Purism Construct—Experiences from Norway with a simplified version of the purism scale. *Forest Policy and Economics*, 19: 39-47.
- Vistad, O. I., Gundersen, V. & Wold, L. C. (2014). Brukerundersøkelser i Hallingskarvet og Varangerhalvøya nasjonalparker, sommeren 2014.
: NINA Rapport 1109. 54 s + vedlegg.
- Vistad, O. I., Selvaag, S. K. & Wold, L. C. (2017). Bruken og brukarane av Breheimen 2016. NINA-rapport 1349, 79 s.
- Vorkinn, M. & Andersen, O. (2010). Besøkende i Rondane og Dovre nasjonalparker – sommeren 2009. Resultater fra selvregistreringskasser og automatiske ferdselstellere. NINA Lillehammer.
- Vorkinn, M. (2016). Bruk og brukere i Femundsmarka og Gutulia sommeren 2015. Rapport, fylkesmannen i Hedmark.
- Wilberg, K. A. K. (2012). *Bortfallsstudie i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark: en test av selvregistreringskasser som metode for registrering av ferdsel i naturområder*: Norwegian University of Life Sciences, Ås.
- Wold, L. C., Gundersen, V. & Fangel, K. (2014). Å, nå telte han deg også – er det noen vits da? Tidsskriftet utmark nr. 1&2 2014. www.utmark.org.
- Wold, L. C. & Selvaag, S. K. (2017a). Brukerundersøkelse i Fulufjellet nasjonalpark sommeren 2016. NINA rapport 1333.
- Wold, L. C. & Selvaag, S. K. (2017b). Brukerundersøkelse i Sølen landskapsvernområde sommeren 2016. NINA rapport 1332.

11 Vedlegg

Vedlegg 1 Ferdselsteller på dagsnivå

Vedlegg 2 Spørreskjema

NINA

KJERAG 2017

1. Dato i dag: _____ 2. Hvor er du bosatt? Land: _____

3. Hvis du bor i Norge, oppgi postnummeret ditt: _____

4. Kjønn og alder: 1 ☐ Kvinne _____ år 2 ☐ Mann _____ år

5. Hvordan ville du som bruker/besøkende stille deg til følgende fysiske tiltak på denne turen? *Kryss av en boks for hver linje*

	Svært negativt		nøytral		Svært positivt		
	1	2	3	4	5	6	7
Oppsetting av flere skilt som viser avstander	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppsetting av flere informasjonstavler ved severdigheter langs stien	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tydeligere/betere merking av eksisterende sti	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Trinn i naturstein i bratte partier	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Merking av flere stier	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppsetting av turstihytte mellom Øygardstøl og Kjerag	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppsetting av gapahuker/mødbuer på ruten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utplassere søppeldunker hvor du kan bli kvitt søppel langs stien	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Klopper/steinlegging over våte partier på stien	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mer tilrettelagt parkeringsplass (større parkering, asfaldskke, toalett etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Steking med taukjetting for å holde seg i ved bratte partier på stien	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Steking med taukjetting for å holde seg i når du går ut på selve Kjeragbollen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6. Hvordan fikk du informasjon om denne turen?
 Sett flere kryss dersom du har hentet informasjon fra flere kanaler

☐ Bekjente/venner/familie

☐ Reisehåndbøker

☐ Brosjyrer

☐ Turistinformasjon

☐ Informasjonstavler

☐ Facebook

☐ Andre sosiale media, hvilke? _____

☐ App

☐ Internett ellers

☐ Annet, hva? _____

7. Hvor lett var det å finne informasjonen du ønsket om turen?
 Sett *mg* rundt tallet som passer best

	1	2	3	4	5	6	7
Svært vanskelig							Svært lett

8. Hva slags informasjon er interessant for deg å innhente om Kjerag-området?
 Sett flere kryss om ønskelig

☐ Turforslag

☐ Tilbud av guidede/tilrettelagte turer/aktiviteter

☐ Overnattingsmuligheter/tilbud

☐ Bespisningsmuligheter/tilbud

☐ Biologibotanikk/geologi

☐ Kulturhistorie

☐ Om verneformålet og hva som er tillatte/ikke tillatt innenfor verneområdet

☐ Adkomstmuligheter

☐ Landskapet: terreng og fremkommelighet

☐ Spesielle attraksjoner (topper, utkikkspunkt, fosser, kulturminner etc.)

☐ Kart

☐ Annet, hva? _____

☐ Jeg er ikke interessert i noen form for informasjon

9. På hvilke måter foretrekker du å innhente denne informasjonen? *Sett flere kryss fra...*

- ☐ Bekjente/venner/familie
☐ Reisehåndbok
☐ Brosjyrer i selveieningsautomater ved innfallsporter
☐ Turistinformasjon/informasjonscenter
☐ Facebook
☐ App
☐ Informasjonsstavler ved innfallsporter
☐ Muntlig informasjon fra naturoppsyn/forvaltningsmyndighet
☐ Annet, hva? _____

10. Hvor fornøyd var du alt i alt med tilretteleggingen på turen?
Sett ring rundt tallet som passer best

Svært misfornøyd 1 2 3 4 5 6 7 Svært fornøyd

11. Er det ting du mener burde forbedres når det gjelder stien eller tilretteleggingen på turen?

- ☐ Nei
☐ Ja, følgende burde forbedres: _____

12. Hvor mange ganger (i løpet av hele livet) har du vært på en flerdays fot- eller skitur? (med flerdays mener vi en lengre, sammenhengende tur der du overnatter underveis)

- ☐ Aldri
☐ 1 gang
☐ 2-5 ganger
☐ 6-10 ganger
☐ 11-20 ganger
☐ Mer enn 20 ganger

13. Hvor vanskelig synes du turen var?
Sett ring rundt tallet som passer best

Svært vanskelig 1 2 3 4 5 6 7 Svært lett

14. Opplevde du noe du synes var negativt eller forstyrrende på denne turen (for eksempel søppel, slitasje, støy, mengde folk, utrygghet e.l.)?

- ☐ Nei
☐ Ja, hva? _____

TUSEN TAKK FOR HJELPEN OG GOD TUR VIDERE!

Vedlegg 3 Forslag til forbedringer på stien eller tilretteleggingen på turen

Være skilt for alternative turer og stier. Vær så snill ikke lag det for turistaktig og lett->det bør være en utfordrende tur.
Alt er perfekt. Tusen takk!
Bedre stier å gå på
Billigere parkering
Burde vært tilrettelagt for 24 t bobilparkering, når de skal på tur til Kjerag
Det bør være flere benker
Downhill sykkelsti
En eller to buer til ly (kanskje med gresstak så de ikke skiller seg ut så mye)
En stor søppelkasse på Kjerag. Det var noe søppel der.
Flere kilometerangivelser
Fjerne villedende varder, tydeligere merking enkelte steder
Flere fergeavganger
Flere kjettinger hvor det er glatte steiner
Flere kjettinger og en til hytte
Flere kjettinger og mindre steinlegging
Flere kjettinger til hjelp!
Flere skilt burde brukes 1 km før Kjeragbolten. Noen personer gikk seg bort
Folk må vite at det er like fint på Nesatind og at joggesko er for dårlig fottøy.
Færre kunstige steintrapper på stien
Glatt når det regner- veldig farlig for uerfarne turgåere
Glatt på noen steder av stien
Ikke bygg så mange steintrapper vær så snill! Ved å gjøre det enklere tiltrekkes flere turister som ikke har turerfaring og mest viktig som ikke respekterer naturen og ikke etterlater spor. Se på Preikestolen og Trolltunga, dette er de eneste stiene vi så med søppel og masse folk...Takk!
Kjettinger kunne vært bedre plassert
Kjetting burde plasseres i flere områder om mulig. Noe å holde i når man går på Kjeragbolten.
Kjetting ut til bolten
Kjetting ved Kjeragbolten, takk!
Kjettinger
Kjettinger må repareres flere steder.
Ikke bygg ut stiene
Litt flere røde Ter-> det var veldig tåkete.
Litt mer kjetting. Tydelig informasjon om at det er BRATT og litt "luftig"
Mer informasjon om turen generelt
Mer markering av sti.
Mer sikkerhet
Mer tau og mer steinlegging
Mer tau/kjetting på turen. Flere søppelkasser.
Merket rundtur sti
Merkingen burde være mer klar til destinasjonen, spesielt på toppen av fjell.
Søppelbøtter ved kafeen/parkering

Mulighet for å overnatte i campingvogn/bobil ved sen ankomst på kvelden. Kan heller ta ekstra betalt for det.
Ikke gripe inn for mye i naturen-turistene burde være mer ansvarlig både for seg selv+naturen. Denne holdningen burde oppmuntres!
Noen av steinene er veldig glatte, spesielt når det er vått.
Noen av steinene er veldig polerte og glatte selv når det er tørt.
Noen bratte steiner er allerede glatte fordi turister-slitasje
Noen steder var stien vanskelig å følge fra punkt til punkt, men man kan se det på avstand
Noen toaletter langs stien takk!
Parkering er for dyr!
Parkering for dyrt!
Prisen på parkering
Redusere parkeringspris
Reparere steder som har mye erosjon.
Sikring for å komme ut på bolten, kjetting gjerde.
Sommerakebakke
Stien burde være bedre merket på høyere deler (vi gikk oss vill to ganger)
Søppeldunk, alternative enklere ruter.
Søppeldunker. Sikring ut til Kjeragbolten. Kollektiv transport tilbudet, bedre info om å komme hit.
Teltet ved start av tur. 200 kr + mulighet for å sove i bil svært dårlig, ikke OK i det hele tatt! Gratis teltplasser!
Tilretteleggingen er veldig bra.
Transport hyppighet burde økes
Trapp på nedstigningen umiddelbart før den siste lange oppstigning bør prioriteres. Litt mer kjetting
Trenger flere severdigheter
Turister burde være mer forsiktig og bevare naturen
Bygg ut strekningen mindre for å bevare naturen

Vedlegg 4 Forstyrrende og negative opplevelser på turen

Avfall- og ekskrementer! Som ikke var gravd ned.
Søppel og folk som går i veien for oss
Avfall
Avfall jeg har tatt bort og kastet
Bananskall og plastflasker
Bråk fra bygging
Det var litt søppel ved Kjeragbolten, kanskje en eller to søppelkasser vil gjøre området finere
Det var noe søppel, men ikke mye
Det var søppel på stien. Folk spilte høy musikk mens de gikk og var respektløse overfor andre på turen. Selv om det er forbudt, fløy folk droner over Kjeragbolten.
Drone (heldigvis styrtet den ned)
En drone fløy veldig nært mitt hode. Den som brukte dronen førte dronen nær mennesker med vilje. Vær så snill å forby droner uten tillatelse.
Engangsgrill ved Kjeragbolten
Fant et par støvler langs stien? Litt småsøppel noen plasser.
Folk kaster søppel
Folk uten turutstyr (ikke fjellstøvler, gikk i jeans osv)
Folk, ingen doer
Folkemengde, folk er dårlig forberedt og har dårlige sko/klær.
Folkemengden. Mange som var dårlig forberedt og har dårlig utstyr, særlig fottøy.
For mange folk! Men det er en fin tur og populær så kan ikke endres!
For mange sinte hunder
For mange turister!
Ikke noe å holde fast i når man går opp på Kjeragbolten
Litt søppel
Lukt av urin
Lyd fra helikopter
Mange folk
Mange mennesker, noen av dem bråkete og med musikk, noe søppel på stien men ikke så mye som man skulle tro det var med så mange mennesker.
Mennesker med musikk på stien. For mange mennesker
Mye støy fra anleggsvirksomhet. Litt søppel ute ved bolten.
Mye søppel: eple- og banan rester
Nakne tyskere
Noe matsøppel
Noe plastikk, men ikke mye
Noe støy/trengsel og noe søppel på stien, noen steder som har mye erosjon
Noe søppel

Noe søppel (5-6 bananskall)
Noe søppel fra turgåere
Noe søppel rundt omkring.
Noe søppel, bolter, droner
Noen etterlot seg en plastikkboks med matrester og stålskjeer. Traff dem dessverre ikke igjen.
Noen ganger står det for mange mennesker på bolten.
Noen matemballasje
Noen steder er det søppel. Jeg foreslår søppelkasser nær/ ved siden av stiskilt.
Noen steder gikk folk for nær farlige steder. Et skilt som viser avstand mellom gåere og beskrive hvordan spørre folk om å få gå forbi eller bli forbipassert trygt.
Parkeringsavgiften
Parkeringsgebyr
Folk som røyker
Sikkerhet i det hele
Slitasje på stien
Slitasje på stien, villedende varder, Kjetting på bolten vil totalt ødelegge opplevelsen!
Stien er glatt, kjettinger på repareres flere steder.
Syns alt var bra
Søppel
Søppel langs stien
Søppel på veien
Søppel ved Kjeragbolten
Søppel, folk utenfor stien
Søppel, kjetting
Søppel, snuspakker
Søppel: bananskall, papir etc. Burde informere turister om å ta med søppel tilbake!
Søppel. Mye av det på toppen, spesielt om man ser ned klippen på Kjerag. Ikke for mye trengsel (enda!)
Søppel og høylytte og mange mennesker
Trengsel: farlig for erfarne og uforberedte folk.
Vil ikke ha søppel på Kjeragbolten
For mye utbygging
For mye folk, trapper er ikke nødvendig

Norsk institutt for naturforskning, NINA, er ein uavhengig stiftelse som forskar på natur og samspelet natur–samfunn.

NINA vart etablert i 1988. Hovudkontoret er i Trondheim, med avdelingskontor i Tromsø, Lillehammer, Bergen og Oslo. I tillegg driv NINA Sæterfjellet avlsstasjon for fjellrev på Oppdal, og forskingsstasjonen for vill laksefisk på lms i Rogaland.

NINA driv både med forskning og utgreiing, miljøovervaking, rådgjeving og evaluering. Instituttet har stor breidde i kompetanse og erfaring, med både naturvitarar og samfunnsvitarar i staben. Vi har kunnskap om artane, naturtypene, menneska sin bruk av naturen og korleis dei store drivkreftene i naturen verkar.

ISSN:1504-3312
ISBN: 978-82-426-3139-8

Norsk institutt for naturforskning

NINA Hovudkontor

Postadresse: Postboks 5685 Torgarden, 7485 Trondheim

Besøks-/leveringsadresse: Høgskoleringen 9, 7034 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00, Telefaks: 73 80 14 01

E-post: firmapost@nina.no

Organisasjonsnummer 9500 37 687

<http://www.nina.no>

Samarbeid og kunnskap for framtidens miljøløsninger